

ALEXANDRU LAPEDATU (1876—1950) ȘI CONTEMPORANII SĂI

Al. Lapedatu a lăsat în urmă-i o impresionantă activitate ca om de cultură, savant și om politic¹. Personalitate puternică, caracterizată de un constructivism activ, onestă, el a împletit armonios preocupări savante de istoric angajat numai pe drumul adevărului, cu cele de diriguitor al vieții cultural-științifice românești prezent în mai toate segmentele acesteia cuprinse între anii 1920—1948. Mai bine cunoscute, dar încă nu îndeajuns sint faptele și studiile sale cu caracter istoriografic, mai ales cele din domeniul monumentelor istorice².

Cîteva date sumare se cer prezentate pentru a permite cititorului documentelor selectate și redată de noi mai jos să cuprindă cit mai bine și mai complet opera și activitatea savantului de bună aducere aminte.

Alexandru Lapedatu a făcut studii strălucite, avîndu-i magistrii pe Nicolae Iorga, D. Onciul, Gr. Tocilescu și I. Bogdan, de la fiecare preluînd cu discernămint și măsură ceea ce i s-a părut mai potrivit sieși. Că le-a fost bun ucenic o dovedește recunoașterea lui N. Iorga, care-l caracteriza, cu ocazia desemnării sale ca membru al Academiei Române, ca pe un istoric cu adînc spirit critic și totodată „om de convingeri, de inimă și de caracter”³. Cuvintele savantului conțin adevăr curat, confirmînd și intuind activitatea viitoare a celui astfel omagiat. Căci abia din acei ani frămîntați ai războiului și evenimentelor postbelice, personalitatea lui Al. Lapedatu se va afirma și pune în largă lumină: întîi pe planul unor impresionante acțiuni legate de desăvîrșirea unității naționale românești, apoi în confruntările dramatice politico-diplomatice externe, legate de recunoașterea internațională a Marii Uniri, prin tratatele încheiate la Conferința Păcii de la Paris în cursul anilor 1919—1920⁴.

Odată încheiate demersurile diplomatice, în miezul cărora Lapedatu s-a aflat ca expertul principal al Delegației române în materie de istorie și etnografie, i s-au mai încredințat o serie de misiuni importante în aria culturii și științei românești. Astfel, el a fost ministru al cultelor și artelor în 4 rînduri, apoi președinte și secretar general al Academiei Române, președinte al Secției pentru Transilvania a Comisiunii Monu-

¹ Vezi studiu introductiv făcut de autor în Alexandru Lapedatu, *Scrieri alese*, Cluj-Napoca, 1985.

² Vezi St. Meteș *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, București, 1977, p. 363—364 și Ioan Opreș, *Al. Lapedatu și monumentele istorice*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor, Seria Monumentelor Istorice și de Artă*, nr. 1, 1984, p. 60—64.

³ Nicolae Iorga, în „*Neamul Romanesc*”, 14 octombrie 1918, an XIII, nr. 284.

⁴ Vezi 1918 *la Români*, vol. V—VI, București, 1986, în care sint înserate o serie de documente de bază întocmite și prezentate la Conferința Păcii de către I. I. C. Brătianu, și care l-au avut autor pe Al. Lapedatu. De altfel, despre rolul său de expert al delegației române, vezi și supra nota, p. 1.

mentelor Istorice (1921—1940) și al Comisiunii Centrale a Monumentelor Istorice (1940—1947). În respectivele demnități Al. Lapedatu s-a implicat cu toată buna sa credință și cu pregătirea de excepție a unui istoric de largă formație; în acest sens sînt de notat activitatea sa universitară și cea de conducător, alături de I. Lupaș, a primului institut de istorie națională de la Cluj. În toate ipostazele a fost ponderat și vizionar prevăzător. A determinat fapte și acte cu bune consecințe, a stat în fruntea unor inițiative valoroase, s-a distins prin înțelegerea sensului major al rosturilor științei, culturii și artei. În cîmpul acestora a fost o prezență continuă timp de cîteva decenii, impunînd direcții politicii de edificare de instituții, celei de ocrotire și restaurare a monumentelor istorice, a realizării monumentelor de for public și sistematizării rețelei muzeelor. Munca sa a fost repede remarcată și apreciată, spunîndu-se că „Înțelegînd sensul vremii dl. Al. Lapedatu lucrează la înălțarea culturală și artistică a țării sale, prin mijloace care îi disting valoarea”⁵. Mai mult, el era numit, pe bună dreptate, „omul de știință, care a știut și știe să pună alesele sale însușiri spirituale și toate darurile sufletești în slujba neamului și a țării”⁶.

Istoricul Lapedatu a promovat o strategie științifică care avea ca scop cercetarea profundă a tuturor izvoarelor istoriei, întii prin dezvoltarea sâpăturilor arheologice la principalele obiective dacice și daco-romane de pe tot cuprinsul țării, apoi prin scormonirea arhivelor interne și externe, ca și prin cercetarea monumentelor istorice în vederea precizării rolului acestora la istoria națională cît și a operei lor de conservare-restaurare. Împietind aceste elemente, armonios, căutînd să le dezvolte în mod general, dar mai întii de toate în teritoriile fostelor provincii desprinse mult timp de trupul țării, viziunea lui Al. Lapedatu se dovedește a fi limpede și de mare valoare practică.

Muzee, expoziții, cuprinderea unor noi monumente în evidențele oficiale spre a fi protejate legal, evocări și comemorări de evenimente și de personalități, încurajarea editării unor lucrări de specialitate, sprijinul activ, moral și material acordat cercetătorilor și instituțiilor specializate, toate converg spre a-i defini gîndirea și concepția. Toate reies convingător și din documentele prezentate în riguroasa selecție de față. Acestea mai au darul de a contribui la ilustrarea vieții cultural-științifice românești într-o perioadă de consolidare a României Mari. Evocînd-o, prin intermediul corespondenței⁷, punem la dispoziția cercetării și a publicului interesat, documente de valoare istorică semnificativă, care, sperăm, vor reuși să completeze cu noi date și sensuri, imaginea despre un învățat român și epoca sa.

IOAN OPRÎȘ

⁵ „Revista pentru toți” 1928, an XI, nr. 1. p. 5. Alte aprecieri la Sextil Pușcariu, *Memorii*, București, 1978. p. 226, 339, 836.

⁶ G. Cipăianu, în *Al. Lapedatu în lumina presei, 1901—1936, la jubileul 60 de ani, omagiu din partea organizațiilor P. N. L. din Ardeal și Banat*, album întocmit de dr. Oct. Buzea, în Biblioteca Academiei R. S. R., Secția Manuscrise, Fond Al. Lapedatu.

⁷ Corespondența a fost extrasă, cu cîteva excepții, de altfel notate, din Fondul Al. Lapedatu de la Bibl. Acad. R. S. R., Secția Manuscrise. Mulțumim și aici conducerii bibliotecii și bibliologilor secției pentru ajutorul acordat.

1. *Stimate și Iubite Domnule (L.) Mrazec,*

Memoriul D-tale economic asupra Banatului a fost cerut azi de dl. (I. I. C.) Brătianu la Comisiunea afacerilor române. Expunerea și argumentarea cuprinse înăuntru a câștigat. Dl. Brătianu dorește să-l predea mîine-n formă engleză — colonelului L. M. House. Te roagă deci să faci o asemenea formă și să i-o trimiți pînă mîine dimineată dimpreună cu o hartă de felul celei ce i-ai dat, pe care o va duce dl. (I.) Pilat.

Ce privește chestiunea de care m'ai rugat să vorbesc, cred că încă în asta seară voi avea prilejul să comunic dorința D-tale d-lui Brătianu.

Stimător și devotat,

Al. Lapedatu

Eu mă întorc pe aci.

■BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, IV, Scrisoare, Paris, 1919, nr. 197839

2. *Dragă Alexandre,*

Cred că ai primit scrisoarea recomandată de la sosirea mea aici. Rîndurile astea era să ți le trimit prin dl. dr. Niculescu, agregat la Universitatea din Cluj, dar dînsul plecase mai nainte.

Țin mult să-ți exprim și în scris deciziunea mea fermă de a ceda integral (minus 3000 lei avocatului pentru lucrarea făcută și tot aceea ce mai are de făcut) despăgubirile de 75000 lei recunoscute de tribunal, pentru o bursă „Eminescu—Coșbuc—Iosif” la facultatea de litere din Cluj, pe seama studenților ce vor face studii și cercetări asupra literaturii noastre moderne, de la Eminescu încoace. Astfel, aș întări odată mai mult amintirile scumpe ce mă leagă de Universitatea din Cluj și mi-aș îndeplini o datorie morală față de munca mea literară și științifică de aproape 20 de ani, spulberată de războiu, prin atitudinea inamicilor cu „Weltranmei” (nu „Weltkrieg”) și mai ales prin perchezitia poliției secrete ungare cu Iencso Remedek, sâp. Kraft, Gágghi etc. Cîtă vreme îmi vor mai îngădui ursitele vieții, eu voi căuta să refac din studii ceea ce se va putea, iar bursa va asigura pentru totdeauna unele roade ale distrusei mele opere de viață, așa ca să nu se piardă cu totul. Tinerii Universității din Cluj, de valoarea Gugutei de pildă, vor putea fi înlesniți la studii cînd valorile de materialism vor fi urcat spre binele neamului nostru întregit.

La septembrie, cînd ne vom vedea, îți voi înmîna, împreună cu celelalte acte ale porcesului și sentința pe care trebuie să mi-o scoată, după redeschiderea tribunalului, avocatul meu dl. Broca I. Vișan, str. Negru vodă 12 București. Despre hotărîrea mea fermă cu bursa, am mai vorbit, ca să fie martori în orice eventualitate, prietenilor mei Victor Lazăr de la Academie, colegul Cezar Papacostea dela Seminarul Central, Ignatie Mircea, dl I. Minea, nepotul meu de vară prof. Gh. Lazăr. De-asemena am vorbit odată și fratelui meu Aurel și surorii și cumnatului meu în-

inte de ziua procesului, spunînd nepotului meu Pîrvu, elev de cl. VI, cu oarecare aptitudini literare, că dacă se va întîmpla odată să facă studii literare, dorința mea ar fi să fie preferit și încurajat ca și distinsa studentă actuală de la Cluj, dșra Maria Liupăneanu!

Dacă crezi potrivit, poți vorbi de scrisoarea asta și prietenilor mei Sextil Pușcariu și (G.) Bogdan Duică. La Budapesta, unde este delegat împreună cu I. Mihail, l-aș ruga pe fratele și vechiul camarad Ion Lapedatu, să se intereseze de soarta manuscriselor și hîrtilor mele.

Sărutări de mîini Victoriei, sărut pe drăguța Mica. Eu terminînd băile, sper să pot pleca la 31 august. Te îmbrățișez, al tău. Ion Scurtu.

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VII, Scrisoare, Govora, 22 VIII. 1920, nr. 198420

3. Domnule Profesor,

Îți notific că am cumpărat tot ce-am aflat în librăriile din Sibiu referitor la istoria Ardealului și în cel mai scurt timp le voi transporta la Cluj. Totodată Te rog să scrii o notiță despre *Ion Bogdan* și să mi-o trimiți cu întoarcerea poștei, dacă se poate, ca s-o putem publica în n-o viitor al revistei care va fi închinată marilor morți din timpul războiului: G. Coșbuc, T. Maiorescu, (B. Șt) Delavrancea, (Al.) Vlahuță, I. Bogdan, A. P. Popovici etc.

Te mai rugăm de ceva noi cei de la Asociație, în numele Comitetului Central și anume, *să binevoiești să pregătești o conferință pentru Congresul General al Asociației ce se va ține la 3/4 oct. a.c. în Oradea Mare*. Sperînd că nu ne vei refuza nici într-un caz nici în celălalt, semnez cu distinsă stimă, I. Georgescu, secretar.

P.S. Comitetul a încuviințat și pentru DVS de a vi se da colecția intrucît se poate completă a revistei noastre dela începutul apariției ei. Idem

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, III, Scrisoare, Asociațiunea Revista Transilvania, Sibiu, 14. IX. 1920, nr. 197747

N. Red.: Autorul, secretar al ASTREI, profesor la Constanța, în 1929 este subdirector la Arte și culte; a fost secretarul de organizare pentru serbările Comitetului unirii.

4. Stimate Domnule Lapedatu,

Cu ocazia unui drum la Washington, Dl M. Carrol, din acest oraș, directorul revistei americane „Art and Archaeology” mi-a promis că va scoate în preajma Crăciunului, un număr special din revista sa consacrat în întregime României. Cum această revistă (se) trage în vreo 8000 de exemplare și noi vom mai cumpăra încă două-trei mii pentru propagandă, ar fi de un mare interes pentru cunoașterea țării noastre aici, ca numărul în chestiune să fie într-adevăr bun și caracteristic pentru

arta și arheologia românească. Știu dinainte că în principiu nu refuzați colaborarea pentru un lucru ca acesta; pentru mine chestiunea e dacă veți avea răgazul necesar să scrieți un articol de două mii de cuvinte, într-un timp așa de scurt. Cred că dl. Iorga căruia i-am adresat o rugăciune identică nu va refuza concursul său și că va scrie un articol despre arta și arhitectura religioasă în România. Nu știu dacă același subiect v-ar conveni cu privire la Transilvania. Dacă nu orice subiect, care ar cadra cu conținutul revistei este bine venit.

„Art and archaeology“ are cam vreo 30 de pagini de text și vreo 30 de pagini de ilustrații, așa încît o serie de clișee sau dacă nu cel puțin fotografii bune ar fi necesare pentru ilustrarea articolului.

În așteptarea unui răspuns favorabil vă rog, Domnule Lapedatu, să primiți din parte-mi asigurarea celor mai sincere și devotate sentimente.

I. Lugoșianu

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, IV, Scrisoare, New York, 3. X. 1920, Consulatul General al României 43 Cedar Street, nr. 197924

5. Iubite Amice,

Funcționarii Academiei cari au colaborat la „Omagiu“ d-lui (I.) Bianu, sunt de părere să dăm la iveală volumul ce se găsește tipărit gata la Rasidescu. Avem însă nevoie și de adeziunea ta, ca unul dintre principalii colaboratori și deci te rog să încuviințezi că volumul să fie publicat. Mai trebuie să-i punem o scurtă introducere, în care să explicăm de ce n-a putut să apară în 1916 și să arătăm că de atunci cîțiva dintre colaboratori au murit.

Ești dispus să o faci? Dacă nu, aș redacta-o eu, natural în numele tuturor. Predarea volumului s-ar putea face anul viitor cînd dl. Bianu intră în al 65-lea an al vieții. Poate chiar de Sf. Ioan. În orice caz despre acestea vom hotărî mai tîrziu, acum așteptăm răspunsul tău pentru ca să putem termina volumul. Tipografia nu are nici o pretenție bănească; și e dispusă să vîndă cartea cu un preț foarte convenabil.

Te rog deci anunță-mă cît mai curînd despre decizia ce ai luat în această privință.

Îți trimit astăzi no 6—7 din *Cronica Numismatică*. Dorindu-ți spor la muncă, primește salutările mele cordiale, Ctin Moisisl.

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, Scrisoare, București, 9. XII. 1920, nr. 198114

6. Prea stimate Domnule Lăpedatu!

Aseară sosi Misiunea Română și deoarece acum și a noastră poate pleca la București mă folosesc de acest prilej de a Vă saluta și a deschide din nou poarta relațiilor noastre științifice care a stat închisă în timpul războiului mondial.

Țin să vă asigur că eu nu fac politică precum n-am făcut nici în trecut — și singurul meu țel este de a putea urma activitatea mea literară și a tipări cât mai mult din volumele care le mai am gata în colecțiunea mea mare de copii de documente culese în răstimpul de 30 de ani, de cînd mă ocup cu istoria! Muncitor fusei și sub timpul războiului, astfel că am ajuns cu edițiunea mea de „Fontes“ deja la vol. al VIII-lea și pe baza relațiunilor mele am fondat și un institut chemat „Institutul Fontium Historica Hungariae“, care stă deja cu multe institute în schimb. Și de oarece posed deja „Buletinul Comisiunii Monumentelor“ pînă la fasciculul ultim al volumului VII, Vă rog a-mi trimite tot ce va fi apărut mai nou împreună cu „Buletinul Comisiei Istorice“, din care n-am încă nimica. Volumul I avusesetî bunătatea a mi-l da, dar a rămas pe masa Dv. în luna iunie din 1916 împreună cu cele două volume ale cărții arhiepiscopului Netzhhammer și altele, pe care mi-ați făgăduit a mi-le trimite prin curier. Vă rog a mi-le trimite acuma sau prin legațiunea noastră de acolo, sau prin curierul românesc care va veni aci cu legațiunea României care stă de plecare.

Neștiind nimica de Dl. (I.) Bogdan vă rog a-l saluta în numele meu și a-mi scrie ceva despre D-sa și activitatea D-sale, mai cu seamă relativă la cronica lui Neculcea.

Cu toată stima și complimente Doamnei Dv. și din partea nevastei mele rămîn al Dv.

Andrei Veress

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VIII, Scrisoare dr. A. Veress, Budapest, 30. XII. 1920, nr. 198504

7. Iubite Domnule Lăpădatu,

Primind azi dimineață telegrama privitoare la Biblioteca (A. D.) Xenopol, m-am dus îndată la Dim. Gusti să-l rog să mijlocească pe lîngă ruda sa Dna Riria, de care eu m-am ferit totdeauna... La Gusti am găsit pe Dl. Em. Bucuță, care ne-a spus că eri Dna Xenopol, a predat Biblioteca lui A. D. Xenopol la comitetul arădan, așa încît nu crede să i se mai poată schimba destinația. Am rugat pe Gusti să stăruiască a se rupe pentru Institutul din Cluj măcar cîteva din operele rare, mai potrivite a fi la Cluj decît la Academie.

Astea le scriam la primirea telegramei. Învăluit cu trebile a rămas scrisoarea neîncheiată. Am aflat că Gusti a mijlocit în favoarea Institutului de istorie din Cluj și ar fi rămas ca domnii din Comitetul arădan să se învoiască a ceda cărțile de specialitate istorică, însărcinînd pe dl. (P. P.) Panaitescu a face alegerea.

Am primit și cinstitoarea poftire de a dăruî scrierile mele pentru Institutul de la Cluj. Însă din păcate nu-i mare lucru care v-ar putea fi de folos. M-am gîndit însă la altăceva.

Voiu alege din publicațiile Casei Regale (*Memoriile Regelui Carol I* etc.) și voi trimite. De asemenea voiu ruga pe Prințul Barbu Știrbey

să-mi dea voie a lua pentru Dv. din *Documentele Știrbey* publicate de Dl. Iorga și din alte cărți ce-or fi în mai multe exemplare.

În schimb te rog și eu a-mi înlesni procurarea descrierii Ardealului — în limba germană — publicată mi se pare la Kraft la Sibiu, de asemenea monografiile cetăților din Ardeal, despre care ți făcusem rugămintele.

Al D-tale devotat,
G. T. Kirileanu

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, IV, Scrisoare, București, 2. IV. 1921, nr. 197819

8. *Prea stimate Domnule Profesor,*

Cu curierul de ieri V-am trimis /la mîna D-lui Bianu/ cele 4 volume cu cari se completează ambele serii ale publicațiunii mele de izvoare.

Vă rog să bine voiți a-le primi în semn al deosebitei mele stime și considerații, ce Vă păstrez și a-mi trimite și mie — cu ocazie, prin curierul Dv. la Dl Caragea d-aci —, ceea ce-mi mai lipsește din scrierile Dv. și anume: *Monumentele istorice în lecturi ilustrate, Doi cărturari brașoveni, Mihail Vodă, Un mănunchiu de cercetări istorice* și altele, de care nici nu știu; cum și publicațiuni, de care dispuneți ușor și credeți că mă vor interesa.

În privința continuării publicațiunii mele n-am încă nici o știre dela d. Bianu. Vă rog dar, să țineți afacerea în evidență, căci nu e poate nimeni altul, care să apretieze mai bine însemnătatea colecțiunii mele ca Dv. și e păcat de d-zeu, ca comoara această să zacă și mai departe necunoscută și inedită. Deoarece peste puțin doresc să ies la pensie m-aș deda cu totul acestor edițiuni, ca să scoatem barem cîte două volume pe an, unul politic și altul religios, avînd material îmbelșugat și foarte bogat. Aștept dară să aflu ce ați făcut la București și cînd aș putea începe tipărirea volumelor contemplate.

Vă rog să mă avizați și de numirea Dv. de care mi-ați vorbit, pentru a face ceva și în privința „bibliotecilor“ mele româno-maghiare de care V-am făcut mențiune, căci costul tiparului este așa de mare încît nu le-aș putea începe decît avînd o edițiune asigurată de cel puțin 3000 de exemplare. Nădăjduind însă, că acest număr îl voi putea ajunge ușor cu sprijinul Dv de pe acolo m-am și pus la lucru și îndată ce voi avea corectura Vi-l voi trimite pentru asigurarea edițiunii, atît de frumoase și folositoare.

Vă salut cu toată stima al Dv.

Andrei Veress

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VIII, Scrisoare, Budapest, 25. II. 1922, nr. 198505

9. *Domnule Profesor,*

Precum binevoiți a ști, Fundațiunea „Principele Carol“ a hotărît cumpărarea colecției de olărie veche ardeleană aflătoare în posesiunea Dlui S. Leitner comerciant în Sibiu (str. Regele Ferdinand nr. 7) pentru suma de 50.000 lei (cincizeci mii lei) în contul cărei sume proprietarul colecției a și primit un avans de 20.000 lei.

Această colecție, care cuprinde mai multe piese adevărate capodopere, cum nu se mai găsesc în nici un alt muzeu din Ardeal, zace deja timp de aproape 2 luni împachetată sub un șopron deschis, expusă efectelor schimbării temperaturii. Evident că zmalțul fin al acestor vase, nu poate rezista multă vreme acestor efecte dăunătoare. Colecția nu se poate transporta pentru motivul că Fundațiunea, cu toate insistențele noastre, nici până astăzi nu a plătit proprietarului restul de 30.000 (treizeci mii) lei.

Vă rugăm domnule Președinte, să binevoiți a interveni de urgență pe lângă On. Direcțiune a Fundației ca acest rest să i se trimită imediat proprietarului, cu atât mai virtos căci dînsul, avînd alți cumpărători care îi oferă mai mult, cere rezilierea acestei cumpărături. Terminul ultim, pînă la care proprietarul colecției este aplicat să aștepte, este 6 dec. a. c. Binevoiți a atrage atenția. On. Direcții a Fundației, că atât ea, cît și Comisiunea instituită de dînsa, are totodată și obligațiuni morale atunci cînd își ia asupra sa angajamente, iar neîmplinirea acestora la timp nu poate folosi numelui bun al acestui așezămînt cultural.

Vă rog totodată să binevoiți a urgita și aranja și chestiunea cumpărării colecției d-lui (I.) Orosz, care de asemenea s'a hotărît să fie cumpărată încă de astă primăvară.

Primiți, vă rugăm, Dle Profesor, mulțumirile noastre anticipate

R. Vuia
secretar

S. Pușcariu,
președinte

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VIII, Scrisoare, Antet Comisiunea Muzeului Etnografic al Ardealului, Cluj, 28. XI. 1922, nr. 198514

10. *Stimate Domnule Președinte,*

Mă scuzați, Vă rog, dacă Vă incomodez iarăși cu lucruri de-ale Muzeului. Sunt însă unele chestiuni a căror rezolvare nu suferă amîinare. Comisia și-a îndeplinit o bună parte din însărcinările sale. Astfel a cîștigat local corespunzător și a cumpărat trei colecțiuni însemnate. Atît localul cît și colecțiunea trebuiesc predate spre îngrijire și păstrare unui personal responsabil. Deși trebuie numit conform planului de organizare

a Muzeului, niciunul din personal și sumele strict necesare și anume: I dintre personalul cerut să se numească deja cu data de 1 Ianuarie 1923 1, directorul, 2, un secretar-asistent. 3. un servitor.

II Din sumele din buget:

a) mobilier și instalări	40.000 lei
b) Reparațiuni mici, curățit	5.000
c) Incălzit și iluminat	15.000
d) spese de birou	5.000
Total	65.000 lei

Acest personal și aceste sume au fost cerute și oficios de către Comisiune. Vă rugăm deci ca membru al acestei Comisiuni să binevoiți a interveni de urgență pe lângă Fundație pentru grabnica lor rezolvare.

Al Dv. devotat, *R. Vuia*

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VIII, Scrisoare, Cluj, 22. XII. 1922, nr. 198515

11. *Stimate Domnule Lapedatu,*

Dă-mi voe, întâi să te felicit pentru alegerea matală la Academia Română. Îmi face evident o plăcere deosebită când văd persoane pe lângă cari am lucrat atîția ani, că să impun prin meritele lor. Tot asemenea și cu Dl <G.> Balș.

Cu această ocazie cred că s-a constatat lipsa unei Secțiuni de Arte Frumoase la Academie. În țară mărită și la un popor cu atîtea însușiri artistice ca latini în general cred că se impune pentru viitor această completare...! [...] I. Ghica Budești

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, III, Scrisoare, Mehadia, 22. VI. 1923, nr. 197756

N. Red.: Îl mai anunță pe profesor că a lucrat cu proiectanții catedralei din Cluj — arh. Pomponiu și Christinel-, și că a avut neplăceri cu Consistoriul, cerînd medierea.

12. *Excellence,*

Je viens d'apprendre que vous êtes le nouveau ministre des cultes, et m'empresse de vous envoyer mes sincères felicitations à cette occasion. Je repuis le faire en personne, ayant entrepris le voyage officiel à Rome qui oblige les évêques de l'Europe orientale ad visitanda limina apostolorum. Je suis convaincu que vous lâcherese de rassures le Saint Siège

de Rome, que l'église catholique jouira en Roumanie d'une parfaite liberté, selon les principes du Codex juyis canonici.

Permettez moi de vous decomander l'ancienne cathédrale d'Alba Iulia que l'architecte <Ist.> Moller commença a restaurer d'une manière parfaite avant la guerre. Dépuis 9 ans les travaux cessèrent: c'est un des monuments historiques les plus remarquables de la Roumanie qui'mérite que le Commision instituiee por le conservation de les monuments s'en occupe, et vous propose de continuer dan le même sens les travaux de restauration.

Agreez Mr. le Ministre l'assurance de mon parfait estime + Gustave

Mailath, Charles de

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, V, Scrisoare, Roma, 11. XI. 1923, nr. 198071

13. *Domnule Ministru,*

Din inițiativa Muzeului Etnografic din Cluj, creațiune a Alteței sale Regale Pr. Carol, s-a constituit în acest oraș o Societate de Etnografie avind de scop cercetarea științifică a vieții sufletești și materiale a poporului român și popoarelor conlocuitoare și vecine.

Cunoscînd viul interes pe care l-ați dovedit întotdeauna pentru problema etnografiei române și meritele deosebite pe care le-ați cîștigat ca cercetător al trecutului neamului nostru, Societatea noastră, în ședința-i de constituire de la 30 oct. a. c. V-A ales membru în Comitetul de conducere al acestei societăți.

Aducîndu-vă la cunoștință această alegere, Vă rugăm să păstrați aceleași interes pe care l-ați arătat întodeauna pentru problemele culturale și naționale ale neamului nostru.

Primiți, Domnule Ministru, asigurarea celei mai distinse considerațiuni, S. Pușcariu, R. Vuia.

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VIII, Scrisoare, antet Fundațiunea Culturală P. Carol, Direcția Artistică, Muzeul Etnografic al Ardealului, 20. XI. 1923, nr. 150, Cluj

14. *Prea Stimate Domnule Ministru,*

Înainte de toate vin să mă scuzez că iau îndrăzneala să vă adresez această scrisoare. Dacă o fac, este numai într-un scop cultural, căci e vorba de Societatea „George Enescu“ din Iași și de viața muzicală ieșeană în general. De un an și jumătate biata capitală moldavă a fost și este teatrul unor fapte regretabile în urma cărora Societatea Simfonică sus menționată, atît de necesară pentru cultura noastră și cu care Iașul se mîndrea, amenință să piară. Singurul care poate salva situația, fiind neutru, este Mircea Bârsan, cel mai indicat ca valoare muzicală și care este tatăl acestei Societăți, căci de dînsul a fost fondată în 1918.

Vă rog deci, prea Stimate Domnule Ministru, să-i dați toată ascultarea, căci, o repet, este astăzi singurul care poate salva viața muzicală din Iași.

Pin' atunci binevoiti a primi aci expresiunea prea' înaltei mele considerațiuni. G. Enescu

■ BARSR, S. Coresp., Fond. Al. Lapedatu, III, Scrisoare, Iași, 20. XI. 1923, nr. 197729

15. *Mult onorate Domnule Președinte,*

Vă mulțumesc din suflet pentru cuvintele de îmbărbătare ce mi le-ați scris prin ilustrata trimisă și-mi care, cu multă plăcere, am văzut realizarea unui punct de program al Comisiunii noastre. Vă rog foarte mult să dispuneți să mi se trimită și mie câte două exempl. din colecția eșită, din care unele le țin pt. mine, iar altele voi căuta să le fac cunoscute prin reviste italiene, însoțite de câte un mic comentariu istorico-artistic. Legațiunea noastră de aici mi-a cerut astfel de lucruri și — cu aprobarea Dvoastre — aş dori să le dau pe aceste din Transilvania, făcînd — cred — un îndoit serviciu' românilor ce se manifestă în Ardeal (prezentat de unguri, prin ziarele și revistele istorice, ca un ținut pur unguresc) și Comisiunii din Cluj, a cărei activitate nu poate fi decît din cele mai lăudate.

Pînă acum am dat două articole cu privire la chestiunea minorității maghiare din A.<ardeal>, ca o contrabalansare a propagandei ungurești, făcută aici în Italia în favorul „refacerii vechilor hotare“ ale Ungariei.

Unul din aceste articole — la 16 pagini de revistă — va eși și separat (cel puțin așa mă asigură legațiunea).

Studiile mele merg bine. În aprilie îmi va veni și soția, fapt care îmi va reda deplina liniște sufletească. În vederea acestui lucru am cerut dlui (D. M.) Teodorescu să facă cumva să primesc, ca avans, pe întreg anul acesta sumele de la Comisiune (1000) lei și cele dela Institutul de arheologie (la 1500 lei) pe care le-ași primi lunar, fără să pot face ceva. Vă rog și pe Dvoastră foarte mult să mă sprijiniți în această chestiune. Cred că C.<omisiunii> nu i-ar fi imposibil de a-mi avansa ajutorul de 1000 lei lunar, pe tot anul. Dl. <S.> Mihail cunoaște bine situația căci i-am scris și lui.

Mă ocup cu gîndul de a studia organizarea C. m. <omisiunii> de aici din It. spre a referi cînd voi veni în țară. Vor fi, cred <onumentelor> lucruri, care se pot aplica și la noi.

Raportul Comisiunii nu s-a tipărit încă? D. Mihali — rog a-i spune — să-mi trimită și mie un exemplar.

Încă odată mulțumindu-vă pentru bunele cuvinte vă rog a mă păstra și pe mai departe în atenția Dv. Cu cel mai profund respect, al Dv. devotat C. D(aicoviciu).

■ Bibl. Centrală de Stat, Fond Elie Dăianu, mss. nr. 7548, Roma, 3 martie 1926

16. *Mult onorate Domnule Profesor,*

Eri am primit zdrobitoarea veste despre moartea neuitatului meu profesor și părinte sufletesc, care mi-a fost V. Bogrea. Nu vă pot scrie, nu găsesc cuvinte ca să vă arăt ce-am simțit în momentele acelea: eu am pierdut *tot*. S-a dus pentru vecie cel ce-mi era nădejde și sprijin. A murit între streini atunci când eu nici nu bănuiam că e bolnav, fără să-l pot vedea și fără să-i pot săruta mîna cu care atîtea-atîtea mi-a dat și povățuit. Cu vreo cîteva zile înainte îi scrisesem tocmai, la Cluj, cerîndu-i sfaturi și îmbărbătări, rugîndu-l să nu mă uite căci aici-vai-mă simt atît de rău. Nu bănuiam că El ne-a părăsit pe toți pentru totdeauna. Am plîns amar, căci îmi dau seama cine-a fost și pe cine am pierdut. Lipsa lui eu o voi vedea, eu o voi simți cît trăiesc... Vai! Că nici o floare nu am putut pune pe mormîntul celui ce și-a vărsat florile sufletului său în noi, nevrednicii discipoli ai lui [...].

Domniei Voastre vă exprim vii simțurile mele mulțumiri și vă rog a primi devotamentul plin de recunoștință al meu. C. Daicoviciu.

■ BARSR, S. Manuscrise, II, Scrisoare, Roma (unde era din 1925), 21. IX. 1926, nr. 197678

17. *Dragă amice,*

Aflînd din scrisoarea ce am primit-o ieri, că ești la Cluj, mă grăbesc să-ți comunic starea lucrărilor privitoare la busturile lui (D.) Onciul și (B. P.) Hasdeu și în același timp să te rog să-dai instrucțiuni asupra inscripțiilor ce urmează a se pune pe socluri și asupra altor chestiuni în legătură cu aceste monumente.

Mai întîi îți aduc la cunoștință cu o vie satisfacție că amîndouă busturile sunt gata: al lui Hasdeu e complet terminat și turnat în bronz; al lui Onciul e turnat în gips și se află la turnătorie în bronz, astfel că și acesta va fi în curînd gata.

Amîndouă busturile sunt foarte bine lucrate; asemănarea cu portretele celor doi profesori ai noștri este foarte mare și trăsăturile caracteristice ale sufletului lor sunt bine scoase în relief. Cred că atît comitetul, cît și publicul va fi deplin mulțumit de opera lui (M.) Onofrei.

Lucrările pentru amenajarea parcului au început și ele și sper ca în curînd să se termine tresele diferitelor figuriș peluze și să se execute cărările principale. Ieri s-au terminat și fundațiile monumentelor, astfel că săptămîna viitoare va începe așezarea soclurilor.

În acest scop însă este necesar ca să fixăm cît mai repede inscripțiile ce se vor săpa pe soclul fiecărui monument. Cred că este bine ca ele să fie scurte și demne. Cum părerile noastre asupra acestei chestiuni sunt împărțite, te rog să ne trimiți și părerea ta.

O altă problemă este cea a fondurilor necesare pentru ridicarea busturilor. Conform învoielii ce am făcut cu sculptorul Onofrei, trebuie să-i plătim pentru amîndouă busturile, cu soclurile lor, așezate gata, suma de lei 200.000. Dar noi n-am putut strînge pînă acum decît 160.000. De

altă parte o să mai intervieve și alte cheltuieli, astfel Onofrei mai pretinde ceva pe deasupra din cauza ridicării prețurilor la materiale (bronz, peatră); va trebui să dăm ceva și pentru parc; în sfârșit inaugurarea va reclama și ea anumite cheltuieli; deci pentru toate ne vor mai trebui vreo 15—20.000. Astfel suma ce trebuie neapărat să o strângem până la Noiembrie este de cca 60.000 lei.

Este adevărat că încă n'am cerut nimic de la vreo bancă; totuș dela ele nu putem spera mult. Ce e mai trist: universitățile, în special cea din București, nu ne-au dat nici un ban. Nu crezi că ar fi mai nimerit să le cerem din nou tuturor universităților să contribuie? Apoi diferitelor mari societăți petrolifere, Reșita, etc.? În orice caz trebuie să strângem cât mai curînd suma de mai sus, dacă vrem să putem inaugura busturile anul acesta. Și ar fi păcat să nu o facem, din momentul în care sunt aproape terminate. Te rog dă-mi vre-o idee și în ohestia aceasta.

Cît privește data inaugurării ideea ta de a se face la — Noiembrie ni s-a părut tuturor cît se poate de nimerită. Dar cum am mai spus mai sus, dacă pînă atunci nu avem toți banii, nu cred că se poate realiza.

Am primit „Anuarul“ pe anul 1924—25 și-ți mulțumesc pentru el. Este foarte impozant și a făcut cea mai bună impresie la toți cu care m-am întîlnit.

Răspunde-mi, te rog, cît mai curînd la toate și în special comunică-mi inscripțiile pentru socluri; și primește din parte-mi cele mai sincere sentimente de prietenie și devotament.

C. Moisil

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, V, Scrisoare, 20. IX. 1926. nr. 198117

18. *Mult Stimat Domnule Ministru,*

Mi se trimite din București adresa Dv. prin care mă numiți președintele comisiei pentru reorganizarea învățămîntului artistic. Vă mulțumesc pentru onoarea ce-mi faceți și vă sînt recunoscător pentru persistența cu care vă gîndiți la mine. La rîndu-mi, nu-i așa? — sînt obligat să mă țin la înălțimea bunei opinii ce aveți despre posibilitățile mele și vă fîgăduiesc să lucrez cinstit, serios și temeinic.

Îmi cereți să vă scriu confidențial ce gîndesc despre comisia ce voiți să numiți; permiteți-mi atunci să vă vorbesc deschis.

Vă aduceți aminte că de cînd mi-am luat sarcina, — pe care nu eu am solicitat-o ci împrejurările mi-au impus-o fără voea mea —, să organizez expoziția de la Paris, vă spuneam că vor năvăli dușmăanii implacabile, dar pentru că în joc e numele țării n'am să dau înapoi. Am făcut expoziția și în conștiință vă spun că nici un moment nu m-am gîndit să afund vreun coleg. De altfel dușmăanii sau antipatii personale n-aveam, eu trăind totdeauna departe de cafenea. După expoziție, cum mă și așteptam, sînt 5—6 colegi cu care nu mai vorbesc și, încă odată, cu absolut nimic nu sînt eu vinovat de atitudinea asta a lor. Între aceștia sînt (A.) Verona și

Costin Petrescu. Verona pe nedrept, căci cu toate că toți membrii din comisie erau contra lucrărilor trimise de el, totuși am obținut de la ei să iau 3 din ele la Paris unde (H.) Focillon, Dezarrois și Massou le-au refuzat net. Abia după insistența mea, explicând numele și situația lui Verona în țară, i-a admis unul din tablouri. Ca rezultat: Verona mă înjură și-mi întoarce spatele...! Cos. Petrescu însă are dreptate să fie supărat pe mine, pentru că alături de colegii din juriu l-am eliminat dintre artiștii demni să ne reprezinte la Paris și chiar eu am pledat contra. Dar personal n'am nimic contra lui: nu-i artist.

Revenind la comisia D-vs, trebuie să lucrez alături de ei. Voiu lucra dacă credeți, de și va fi cam greu, trebuind să ne adunăm de obicei acasă la mine unde e mai comod de discutat de cît la minister. Dar în orice caz, n'ați putea înlocui pe Costin Petrescu prin (M.) Steriadi? Petrescu, deși profesor, e nul și e o piedică chiar pentru viitorul școalei; pe cîtă vreme Steriadi e un om inteligent, luminat, cu gust și bun simț, el ne poate da păreri interesante de discutat, ne poate obiecta lucruri neprevăzute. Steriadi ne e absolut necesar și vă rog mult să-l numiți. Pe Verona puteți să-l lăsați — jenatul n-am să fiu eu, căci cu nimic nu i-am greșit. Ceilalți membrii toți sunt excelenți. Pe dl. Tăușanu nu-l cunosc.

Un lucru vă rog și neapărat trebuie să dați ordin imediat: să obțineți fie prin bursierii ministerului fie prin alte mijloace regulamentare și legea de organizare a școalei naționale de belle arte din Paris, a Academiei de belle arte din München, ale lui „Kunst gewerbe schule“ din München, precum și a simlarelor lor din principalele centre germane. Dacă se comandă imediat se poate avea pînă la sfîrșitul luni.

Eu nu sosesc în București de cît pe la 1 Noiembrie. E totuși posibil pe la 15 octombrie, cînd trec la mine la țară, să mă opresc o zi două în București.

În acest caz îmi voiu permite să mă presint D.v. la minister.

Pînă atunci, vă rog, mult stimat D-le Ministru, să primiți distinsle mele salutări.

Ștefan Popescu

■ BARS. S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VI. Scrisoare. Reșita (Hotel Oltenia), 3. X. 1927, nr. 198327.

19. *Domnule Președinte,*

am onoarea a face cunoscut, că decurînd a ieșit de sub presă lucrarea mea: *Bisericile de lemn din județul Arad* în condiții tehnice superioare. Ea este prima monografie românească nu numai a monumentelor de lemn din județ, dar din întreaga provincie. Este cunoscut, că în județul Arad bisericile de lemn reprezintă cele mai vechi și valoroase monumente române. De aceea am considerat ca o necesitate, a-le pune în valoare printr'o publicație demnă, ca ele să fie apreciate de publicul nostru intelectual și de popor, iar străinii să admire simțul artistic al po-

porului nostru. Monografia mea va putea servi ca model pentru celelalte județe, cari au asemenea monumente, ca să-se publice odată cele vre-o 1200 biserici de lemn, cari mai există în Ardeal. Interesul ce-l arată învățații din apus — precum reiese din recente publicații — este deosebit de mare față de arhitectura în lemn. Astfel cred, că și lucrarea mea va putea contribui la deslegarea problemelor ce se pun acum la învățații apuseni. Din această cauză am anexat textului român un resumat francez. Lucrarea conține în afară de text 55 table ilustrate, cu desenele arhitectonice și harta bisericilor de lemn.

Monografiile ale județelor și mai ales ale monumentelor, precum binevoii a cunoaște, apar cu totul rar la noi. Ultima monografie a județului s'a făcut de istoricul Márki înainte cu 32 ani, în care însă lipsesc monumentele române. De aceea cred, că nu am o dorință exagerată atunci, când Vă rog, să apreciați așa cum merită o asemenea inițiativă. Doi ani am adunat isvoarele, pentru o revistă de specialitate din America. Cum Comisiunea ce o prezidați are obiceiul de a publica rapoarte anuale despre activitatea sa, cred, că se va aduce un bun serviciu cauzei românești publicând astfel de informații în cadrele unui studiu în limbi străine.

Cum dl (C.) Daicoviciu nu a dat vre-un răspuns pînă azi la scrisoarea mea politicoasă, am onoarea a mă adresa D-stre, ca, în caz dacă sunteți de aceeași părere, să binevoiți a ordona în calitate de președinte ca să pot primi datele cerute pentru lucrarea mea.

Exprimîndu-mi mulțumirile anticipate semnez cu distinsă stimă al Dv,

C. Petranu

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu. Scrisoare, Arad, 26. III. 1929, str. Brancovici 3, nr. 198305.

20. Domnule Președinte,

Muzeul Etnografic al Ardealului, al cărui scop principal este salvarea mărturiilor civilizației noastre populare a înscris în programul său și aducerea celor mai caracteristice biserici din lemn în Parcul Etnografic „Regele Carol II” creat anume pentru acest scop.

Având în vedere rezultatul anchetelor noastre și a rapoartelor personalului muzeului care face cercetări la țară, am putut constata că în ultimii ani bisericile din lemn sunt amenințate cu dispariția. Oficiile parohiale nu respectă dispoziția luată de Comisia Monumentelor Istorice și alte autorități, ci în cele mai multe cazuri, îndată ce au clădit biserica nouă, o distrug pe cea veche.

Prin urmare, credem ca necesar, ca Comisiunea Monumentelor Istorice să dea o nouă și energică circulară, că nici o biserică de lemn nu poate fi vândută sau demontată fără avizul și consimțămîntul acestei Comisiuni. Ar fi chiar necesar să se aplice pedepse acelor preoți cari nesocotesc această dispoziție.

Ținînd seama de aceste împrejurări, pentru a salva, cel puțin exemplarele cele mai de seamă a bisericilor noastre de lemn, instituția noastră a hotărât să aducă în timpul cel mai scurt posibil exemplarele cele mai ales în Parcul Etnografic „Regele Carol II” din Cluj.

Astfel am înscris în programul nostru de a aduce vreo 5—6 bisericici din cele mai caracteristice, reconstituindu-le și conservându-le, ca ele să fie sub permanenta noastră supraveghere, ca astfel să le putem salva cu mijloace muzeale pentru totdeauna.

Constatările noastre și ale altora au dovedit, căci bisericile lăsate la țară, în grija parohiilor, cari nu dispun nici de mijloacele necesare nici nu cunosc metodele de conservare și nici nu pot fi controlate îndeajuns, — sunt sortite pieirei. În schimb, instituția noastră, posedând mijloacele cele mai perfecte de conservare și avînd aceste biserici sub permanentă supraveghere, ca adevărate obiecte de muzeu, poate garanta păstrarea lor. Aceste biserici, aduse la Cluj vor fi nu numai sub supravegherea directă a noastră, dar și a Comisiunii Monumentelor Istorice, iar de altă parte, adunate la un loc în preajma Clujului, ele vor fi mai accesibile și publicului vizitator și cercetătorilor streini.

Pentru îndeplinirea acestui scop comun, facem apel la Onor. Comisie a Monumentelor Istorice să binevoiască a ne da tot concursul său și anume:

1. Onorata Comisiune să binevoiască a lua măsurile necesare, ce le crede de cuviință ca nici o biserică din lemn să nu fie distrusă sau altora fără autorizația Comisiunii.

2. A ne da autorizația să aducem în Parcul Etnografic, bisericile din lemn cele mai caracteristice, avizînd din caz în caz Comisia Monumentelor Istorice.

3. A ne da un ajutor anual pentru îndeplinirea acestui program.

În baza celor expuse mai sus, rugăm Onorata Comisiune să binevoiască a ne autoriza să aduce în Parcul Etnografic bisericile din lemn din comuna Negrilești, Mocod și Fildul de Sus.

Instituția noastră, urmărind în această privință acelaș scop ca și Comisiunea Monumentelor Istorice, apelează la concursul Onoratei Comisiuni a Monumentelor Istorice pentru îndeplinirea misiunii sale.

Primiți, Vă rugăm, Domnule Președinte, asigurarea deosebitei noastre stime și aleasă considerație.

Director,
Romulus Vuia

Secretar,
A. Doxan

Domniei-Sale
Domnului Alexandru Lapedatu, Profesor Universitar
Președintele Comisiunii Monumentelor Istorice

CLUJ

21. *Domnule Peședinte,*

Cunoscînd zelul cu care urmăriți restaurarea monumentelor noastre istorice din Ardeal, Vă rog călduros să-mi îngăduiți a vă atrage atențiunea asupra bisericii vechi din Rășinari, a cărei pictură bizantină de mare valoare are nevoie de-o specială îngrijire pentru a nu se deteriora. Sunt convins că veți binevoi a Vă ocupa de această chestiune trimițînd pe cineva acolo care luînd contact cu autoritățile bisericești va vedea ce trebuie făcut. Eu din partea mea mă cred dator să Vă semnaliez această situație, avînd convingerea că bunăvoința Dvoastră și de astădată va împlini o necesitate.

Primiți, Vă rog, expresiunea deosebitei mele considerațiuni.

Octavian Goga

■ Arh. CMI — S. Trans., Scrisoarea către Al. Lapedatu. Oct. Goga, București, 4. VI. 1930, nr. 268.

22. *Domnule președinte,*

Țin să-mi exprim cele mai sincere mulțumiri pentru bună voința DVS, aprobînd ca să se publice câteva dări de seamă despre bisericile de lemn cercetate de subsemnatul în ultimii ani, în „Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice“, de sub președinția DVS.

Cum acest „Anuar“ este jubiliar, Vă rog binevoii a-mi permite să-mi exprim urările mele cele mai călduroase față de DVS. pentru munca deosebit de prețioasă a Comisiunii, dorind ca și în viitor Comisiunea să contribuie cât mai mult la cunoașterea trecutului nostru istoric, etnic și religios. Datorit conducerii DVS. Ardealul contestat de mistificatori, își desgroapă vestigiile sale dovedind romanitatea deplină a acestui pămînt și dreptul de stăpînire a autohtonilor pe acest colț de țară, socotit pe nedrept al altora.

Subsemnatul în calitate de membru corespondent al Comisiunii, cu deosebită onoare și plăcere îmi pun la dispoziție modesta mea contribuție, încurajat și condus de prețioasele sfaturi și îndemnuri ale DVS.

Pe viitor cred că voi putea să continui cercetarea bisericilor din Maramureș, apoi Mureșul superior, Someșul și județul Cluj.

Voiu căuta orice posibilitate de a lupta și cu greutatele materiale și cred că în circa 2—3 ani voi putea avea un suficient inventar iconografic, material documentar, pentru studiile iconografice cari se vor face asupra bisericilor noastre de lemn sau de piatră din Ardeal. Ar fi foarte necesare studii comparate cu monumentele de artă din Italia și Muntele Athos, alături de monumentele noastre din țară. Ar fi și mai nimerit ca cercetările bisericilor să fie mai complete printr'un mai bogat material fotografic, necesar documentărilor și studiilor, fiind-

că sunt dovezi de originalitate atât în compoziții cât și interpretări în pictură bisericească din Ardeal.

Exprimându-mi din nou omagiile mele cele mai respectuoase primii Domnule Președinte, cele mai sincere și devotate salutări, al DVS.

Anastasiu Popa

■ Arh. CMI — S. Trans., Fond 1933, 16. III, nr. 478.

23. *Domnule Președinte,*

Aflu cu bucurie că Onor. Secția Literară, în ședința sa de ieri, mi-a făcut marea cinste să mă aleagă cu unanimitate membru activ al Academiei Române.

Profund mișcat de simpatia și prețuirea ce-mi arată printr-un gest atât de nobil cea mai înaltă și mai glorioasă instituție românească, îmi permit a vă aduce la cunoștință, Domnule Președinte, că primesc alegerea ca membru activ cu toată recunoștința și că-mi voi da toate silințele să contribui prin modestele-mi puteri la munca ce o desfășoară Academiei Române.

Primiți vă rog Domnule Președinte, încredințarea stimei înalte ce vă păstrez, Liviu Rebreanu

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VII, Carte poștală, București, (Bd. Elisabeta, 97), 18. V. 1938, nr. 198382.

24. *Scumpe Domnule Lapedatu,*

Folosindu-mă de faptul că lucrările hotărâtoare ale Conferinței Crucii Roșii încep poimîine am folosit aceste întîi zile spre a studia cu deamănuntul organizarea și funcționarea bibliotecii Muzeului Britanic, studiu pe care-l voi continua încă cîteva zile. Ceeace am văzut pînă acum arată încă odată priceperea mare a lui I. Bianu și a lui Sadi Ionescu — redusă la scara cuvenită organizarea noastră se aseamănă perfect cu cea de aci.

Mijloacele sunt bineînțelese jalnice.

Cu sincere salutări R. R. (R. Rosetti)

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VII, nr. 198384.

Vedere, cu o lucrare de Rembrandt de la National Gallery, Londra, 18 iunie 1938, nr. 198384.

25. *Domnule Președinte,*

Având cunoștință că biserica veche de lemn din comuna Mireș, jud. Năsăud, a fost demontată, iar cea din comuna Pîgliș, jud. Cluj, a fost vîndută, cu deosebit respect venim a Vă ruga să binevoiți a da o nouă

circulară, prin care să se interzică demontarea sau vinderea bisericilor de lemn, fără avizul Comisiunii Monumentelor Istorice, care va decide asupra lor.

Ne permitem a Vă atrage atențiunea asupra acestor cazuri, deoarece bisericile de mai sus erau înscrise în programul nostru, pentru a fi aduse în Parcul Național din Cluj.

Cum, desigur, mai sunt și alte biserici din lemn care pot avea aceeaș soartă, credem că o nouă circulară către oficiile parohiale își va avea efectul dorit și astfel vom scăpa dela pieire multe din monumentele noastre istorice de acest gen.

Primiți, Vă rugăm, Domnule Președinte, asigurarea deosebitei noastre stime și aleasă considerație.

Director,
Romul Vuia

Secretar,
A. Doxan

■ Arh. CMI — S. Trans., Fond 1938, 21. XII, nr. 814.

26. *Domnule Președinte,*

Fiind informați că biserica veche de lemn din comuna Pâglișa, jud. Cluj, a fost vîndută oamenilor din sat, rugăm binevoii a face cunoscut Oficiului Parohial Român Unit din acea comună, că nu poate vinde sau demonta biserica fără avizul Domniei-Voastre.

În cazul când Oficiul Parohial ar dori să vîndă această biserică, ea să nu fie vîndută decât unui muzeu etnografic sau bisericesc, iar în cazul când biserica este în așa stare că nu se mai poate demonta spre a fi transportată, cel puțin părțile ei cele mai de valoare să fie păstrate întrun muzeu.

Aceasta cu atât mai mult că biserica în chestiune este singura în stil baroc, în aceste părți ale Ardealului.

Primiți, Vă rugăm, Domnule Președinte, asigurarea deosebitei noastre stime și aleasă considerație.

Director,
Romul Vuia

Secretar,
A. Doxan

Domniei-Sale
Domnului președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice
Secția pentru Ardeal

CLUJ

■ Arh. CMI — S. Trans., Fond 1939, 2. I, nr. 814.

27. Iubite Dle Daicoviciu,

Trimit referatul pentru icoanele pe sticlă, aprobat de dl N. Iorga. Înregistrează-l și păstrează-l la acte pentru eventuală justificare.

Al dtale amic
A. Lapedatu

5. II. 940

■ Arh. CMI — S. Trans., Scrisoarea Al. Lapedatu, București, 5. II. 1940, nr. 853.

2. II. 940
Se aprobă
N. Iorga

28. Domnule Președinte,

Unul din rosturile Comisiunii Monumentelor Istorice este salvarea și păstrarea monumentelor istorice și artistice ale trecutului, condamnate, altfel, să piară fără urmă, mai ales această epocă de înnoire și prefacere rapidă a vieții noastre culturale. E bine cunoscut cazul vechilor și frumoaselor biserici de lemn ce dispar din mijlocul nostru, fiind înlocuite, pe zi ce trece, cu biserici nouă de piatră. Dacă, pe de o parte, ne bucură progresul grăbit în cele materiale al satelor românești, ne întristează, în schimb, pierderea ireparabilă a atâtor giuvaere de artă românească veche. Salvarea unui număr cât mai mare din aceste biserici întâmpină, din nenorocire, piedici de ordin financiar.

Dar, în afară de aceste exemplare de artă monumentală ce trebuie salvate, mai există și o serie de obiecte de artă minoră, tot atât de valoroase fie din punct de vedere istoric, fie din acela artistic, a căror păstrare pentru posteritate se impune mai urgent și mai imperios tocmai în vremurile noastre.

Mă gîndesc, anume, la minunatele icoane pe sticlă produse ale artei religioase țărănești din Transilvania, artă atât de apreciată în țară și străinătate și care a împânzit satele românești ale acestei provincii cu sute de mii de icoane, din care câteva zeci de mii se mai păstrează și astăzi prin biserici sau prin casele satelor mai retrase. Marea însemnătate a icoanelor pe

Domniei Sale,

DOMNULUI PREȘEDINTE AL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

sticlă ne apare în mod evident dacă le privim prin prisma celor două aspecte pe care le au: valoarea istorică și etnografică. Într'adevăr, icoanele pe sticlă sunt cele la care s'au închinat atâtea generații de strămoși. În figurile pe care le reprezintă, adeseori curioase și necorespunzând canoanelor bisericesti sau estetice, e oglindit felul special al

credinței acestor străbuni: cu sfinții cei mai iubiți și cu felul în care îi vedeau zugravii lor țărani. „Trebuie să ne considerăm nespus de fericiti, spune undeva domnul profesor Iorga, că în arta aceasta se amestecă sufletul adevărat al poporului“. Chiar și din punct de vedere artistic, multe icoane sunt adevărate minuni de armonie, de culoare sau de compoziție.

Aceste mărturii atât de impresionante ale trecutului nostru pier pe zi ce merge. *Avem imperioasa datorie de a le salva pe cele care mai pot fi salvate.*

Am convingerea că opera de salvare a acestor monumente de artă trebuie să pornească și să fie sprijinită de Comisiunea Monumentelor Istorice. Drept aceea, cu onoare vă propun să binevoiți a aproba ca din fondul anual al Comisiunii noastre să destinăm vreo 20—25.000 lei adunării și conservării icoanelor pe sticlă ce se găsesc răspândite în cuprinsul Ardealului. Prin adunarea lor s'ar putea înființa aici în Cluj, sub tutela Comisiunii Monumentelor Istorice și pe lângă Muzeul de Antichități și de Artă al Ardealului, o secție a icoanelor pe sticlă românești, întregită, cu timpul, și cu alte produse artistice ale țaranului nostru.

Încredințat că veți acorda și de data aceasta binevoitoarea D-voastră atenție propunerii pe care v'am făcut-o, vă rog, Domnule Președinte, să primiți asigurarea celor mai distinse sentimente.

Al. Lapedatu

Preș. C. M. I. pentru Ardeal

28. *Mult Stimat Domnule Profesor,*

Am aflat din ziare că în săptămîna trecută Academia Romînia mi-a apreciat cu bunăvoință memoriul înaintat și mi-a acordat subvenția trienală „C. Chiru“ pe anul 1940. Mărturisesc că această veste mi-a făcut o mare surpriză și bucurie. Pentru mine ea înseamnă o puternică încurajare nu numai prin valoarea ei materială, care netăgăduit îmi va fi de mare folos, ci și prin aprecierea elogioasă a modestei mele activități științifice din partea celui mai înalt for de cultură și știință al Țării noastre.

Pentru această distincție, pe care o prețuiesc mult și pe care o consider un stimulent, nu numai pentru a duce la bun sfîrșit lucrarea întreprinsă asupra *Istoriei Artelor în Romînia*, ci și pentru toată activitatea mea științifică, îmi permit, D-le Profesor, să Vă exprim Dv., în mod particular, sentimentele mele de recunoștință, dîndu-mi seama, că bunăvoinții și aprecierii Dv., în îndoita calitate de membru și de secretar general al Academiei Romîne, îi datorez în mod deosebit decernarea subvenției.

Primiți, Vă rog, Dle Profesor, expresia înaltei stime și considerațiuni ce Vă păstrez

Virgil Vătășianu

29. *Prea Stimată Domnule Profesor,*

Îndată ce am primit scrisoarea Domniei Voastre m-am dus la Arhiva Ministerului de Externe ca să mă interesez de documentele indicate de Dv. Arhiva a fost însă între timp împachetată și trimisă cu manuscrisele de la Biblioteca Națională la Blois.

Au urmat zilele de pribegie, bombardamente pe drumuri, refuzul la Auxances și întoarcerea în Parisul ocupat. Am avut mult de suferit din cauza evenimentelor. Bibliografia mea a Imperiului Otoman e aproape tipărită (am început să fac corecturile în pagini), dar nu pot să dau „bun de tras“, deoarece n-am posibilitatea să obțin anumite comunicări din British Museum. „Revue des Etudes roumaines“, care era să apară sub conducerea eminentului meu prieten (E.) Ciorănescu, a fost abandonată de „propaganda românească“ iar Ciorănescu concediat. Articolul meu „Gravures concernant les luttes de Michael le Brave“ e tipărit, dar din cauza împrejurărilor gravurile (10 gravuri necunoscute) n'au putut fi executate. Dacă ar fi posibilitatea să apară într-o publicație a Academiei mi-ași permite să trimit Domniei Voastre acest studiu la care țin așa de mult. Îmi permit D-le profesor să solicite sprijinul Dv. pentru înființarea „Școlii Române“ din Viena. Condițiunile politice internaționale și noile orientări europene fac proiectul abandonat anul trecut mai actual ca oricând. Dl. Ianculescu a spus Dlui Prof. (N.) Iorga memoriul meu. Mi-e teamă însă că nu va găsi ca și multe alte proiecte ale D-lui Prof. Iorga forma practică de realizare. V-ași ruga D-le Prof. să vorbești cu Dl Prof. Iorga și să găsești modalitatea de realizare acestui proiect, care n'ar putea fi decât favorabil interpretat de guvernul german, și pe urma căruia știința istorică ar urma să tragă însemnate foloase.

Dacă mă adresez cu rugămintea aceasta nu vreau să cer o sinecură, ci am convingerea că ași putea să realizez la Viena o muncă pozitivă și să aduc servicii nu numai științei românești ci și un aport unei adevărate propagande românești. Sunt aici la Paris la adăpostul grijilor materiale și am posibilitatea să continui la Biblioteca Națională lucrările mele, dar socotesc că azi mai mult ca oricând am datoria de bun român să lucrez unde pot fi de folos țării și aceasta cred este — la Viena.

Cu cele mai profunde sentimente de recunoștință.
Rămân al Dv. devotat elev.

Carol Gollner

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapadatu, III, Scrisoarea, Fontenay-aux-Roses, Ecole Roumaine, 1. VIII. 1940, nr. 197770.

30. *Prea Stimată Domnule Profesor,*

Sunt foarte mișcat de atenție și interesul cu care binevoiți a privi încercarea mea de a scoate culegerea de studii muzicale „Melos“ și mă grăbesc să vă răspund că, din această colecție, Nr. 1 (*Patrium Carmen*

de G. Breazul) și Nr. 3 (*Monografia muzicală a com. Belinț* de V. Drăgoi) sunt sub tipar și îndată după apariție, care sper să nu întârzie, îmi voi face deosebita bucurie de a vă prezenta Domniei-Voastre primele volume ieșite de sub teascuri. Până atunci, în vederea apropierii sărbătorilor și în reamintirea vechiului nostru obicei românesc și creștinesc — de a cînta colinde tot postul Crăciunului — obicei menționat de la 1647 și păstrat pînă azi cu sfințenie în Ardeal —, îmi iau îngăduința a vă trimite alăturata mea carte de „Colinde“.

Al domniei Voastre foarte devotat,

(G) Breazul

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, II, Scrisoarea, București, 5. XII. 1940, nr. 197545.

31. *Mult Stimat D-le Profesor,*

Am primit vestea, dela Sibiu, că Academia Română, în urma raportului d-lui Prof. S. Dragomir, ar fi hotărît să publice manuscrisul volumului III din *Istoria României din Dacia Superioară* a lui (Al.) Papiu-Ilarian, copiat și prelucrat de mine. După atîta așteptare, bucuria mea este cu atît mai mare, cu cît îmi luasem nădejdea într-o apropiată tipărire. M-am gîndit ca în fruntea volumului ar fi potrivit reproducerea unui portret al lui Papiu. După cîte îmi aduc aminte, răposatul (I.) Bianu, a „publicat un foarte bun portret al lui Papiu în „Revista Tineretului“, dar cu regret nu-mi amintesc anul, însă n-ar fi atît de greu de găsit dacă Dv. a-ți dispune unui funcționar de la Academie aceasta. După aceea, dacă sunteți și Dv. de aceeași părere, poate n-ar fi de prisos nici reproducerea vreunei pagini din manuscrisul lui Papiu, una mai caracteristică, pentru a cunoaște și această latură a personalității autorului.

Îndrăznesc să Vă deranjez cu toate acestea, încurajat de interesul ce a-ți arătat față de această lucrare pe cînd eram la Cluj, pentru care vă cer respectuos iertare. Dl Prof. (I.) Lupaș mi-a scris de la Sibiu că ar fi bine să fotografiez unele documente mai importante dintre acelea găsite de mine în Arhivele vaticane și ale Propagandei Fide, referitor la istoria noastră. Am întocmit o listă pe care am trimis-o d-lui prof. Lupaș pentru a o înainta Academiei, deoarece o copie fotografică ar fi destinată pentru Biblioteca Academiei, care ar putea suporta cheltuielile. După cum v-am spus cînd v-am văzut la București în septembrie trecut, cercetez rapoartele pontificale, din evul mediu, ajungînd cu o parte din ele pînă la 1374 (cu cele Avionense) iar cu cele Vaticane pînă la 1330. După ce voi termina cu cele Avionense mă voi reîntoarce la cele Vaticane pentru a duce un pas mai departe cercetările începute. Mai sunt apoi Registrele Lateranense, dela 1389 și cele ale Suplicelor dela 1342. Cu regret însă trebuie să mă împac cu ideea că nu le voi putea termina din cauza timpului scurt

ce-mi este dat să rămîn aici. Și regretul meu este cu atît mai mare cu cît mi-e frică să nu rămînă din nou date uitării cum s-a întîmplat pînă acum, în care caz munca mea ar rămîne numai un început.

În timpul cît Arhivele Vaticane au fost închise am făcut cercetări în cele ale Propagandei Fide găsind și acolo documente importante referitor la românii din Transilvania și Croația, în sec. al XVII-lea. Am copiat o parte din ele și mi-am mai plătit și un copist, însă lipsa banilor îmi îngreunează foarte mult înaintarea. Am pînă acum din această epocă peste 300 pagini copiate, rupînd în fiecare lună o parte din bursă pentru a plăti cheltuielile. Voiu căuta să fac toate jertfele pentru a continua și a duce la bun sfîrșit, pe cît posibil, munca începută. Încă odată Vă cer iertare pentru deranjul ce vi l-ar produce rîndurile mele, însă am încrederea că înțelegerea și bunăvoința Dv. va contribui la grăbirea tipăririi manuscrisului de mai sus, ca și la aprobarea cheltuielilor de cari am nevoie în cercetările mele de aici.

Dorindu-vă sărbători fericite, împreună cu întregii familii, rămîn al Dvs. devotat,

Ștefan Pascu

■ BARS. S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VI, Scrisoarea, Roma, 10. IV. 1941, nr. 198283.

32. *Ilustre Domnule Profesor,*

Am aflat abia eri — eu nu primesc decît ziarul „Unirea” și aceasta foarte neregulat — că ați binevoit a prezenta în ședința Academiei ultimele mele 2 lucrări. Vă mulțumim din adîncul sufletului; în bezna de durere, în care trăim aici pentru țară, mi-ați adus o mare rază de mîngăiere. Tot ce se lucrează aici — și doar atît, atît de puțin față de ceea ce ar trebui! — nu se află în țară și puținii italieni cari entuziaști și nerăsplătiți se ocupă de noi, îmi cer dări de seamă apărute în presa de la noi, dar cei de la presă nu-și fac, pare-se nici această datorie. Vă mai trimit 3 broșuri de ale mele, articole despre (O.) Goga, un articol al lui Camilucci, unul în care apăr latinitatea lexicului nostru, altul în care împreună cu Lupi răspund la un articol inspriat de unguri. V-ași fi recunoscător dacă a-ți binevoi a le prezenta Academiei, ar fi o încurajare și pentru italieni.

Îndrăznesc a face apel la ardeleanul ce cu atîta suflet a luptat pentru unitatea națională...

Claudiu Isopescu

■ BARS. S. Coresp., Fond al Lapedatu, III, Scrisoare, Roma, Via Paraguay 12, 9. VI. 1941, nr. 197809.

N. Red.: Autorul subliniază apoi marea propagandă maghiară. El era prieten cu R. Ortiz, autor a peste 800 de titluri, profesor la Univ. din Roma, a condus peste 30 de doctorate ale italienilor.

33. *Stimate și iubite Domnule Lapedatu,*

În două rînduri m-am adresat Academiei, potrivit cu indicațiile date de dl (S.) Pușcariu, cu rugămintea ca să ni se trimită avansul cuvenit de 200.000 lei, pentru plata colaboratorilor *Dicționarului Academiei*. Răspunsul întîrzie totuși. Aci se lucrează cu tot devotamentul și cu mare hărnicie. Adevărat, n'am trimis manuscris nou pentru tipar, pentru că materialul redactat trebuie revăzut de dl-Pușcariu. Academia n-a fost de acord ca dl. Pușcariu să împartă munca aceasta cu mine.

Eu o înțeleg și nu pot s-o molestez cu colaborarea mea, dar dl Pușcariu se găsește la Berlin. De altfel colaborarea aceasta e plină de farmec, dar te sustrage dela operele tale proprii și personale. Și pînă acum mi-a întîrziat, între altele, apariția cărții mele despre „Cugetare lingvistică și istoria ei“, la care țin foarte mult și pe care sper totuși să o dau gata pînă la sfîrșitul anului, pentru că în mare parte am și redactat-o. Veți primi în curînd și „Dacoromania“ X și veți vedea că dl Pușcariu a îndrăznit să îndrumeze astfel lucrările Muzeului, în-cît nici una să nu sufere sub nici un raport, din cauza misiunii pe care o îndeplinesc la Berlin. V-am rugat anul trecut să veniți la Sibiu să vizitați Muzeul, spre a vă convinge personal de ceea ce se lucrează aici și să vedeți cu ochii și materialul bogat al Dicționarului pregătit pentru ultima revizie.

Lucrăm cu conștiința că trebuie să ne cheltuim energia pentru o operă de așa importanță națională și științifică. Personal m'am avea nimic de suferit și ne-am simți ușurați chiar, dacă am fi eliberați, împotriva vrerilor noastre și a intereselor acestei opere mari, de o obligație pe care o îndeplinim cu drag și o vom continua cu toată stăruința. Vă scriu doar pentru a vă ruga să ne scutiți cel puțin de amărăciunea de a nu putea onora munca colaboratorilor, făcînd ca să primim avansul de 200000 lei. Colaboratorii mi se plîng, nu că nu-și primesc plata, ci că se simt jigniți că toate ostenele lor nu se bucură astfel de nicio încurajare și recunoștiință. Chiar acum mi-a sosit manuscris nou dela Lacea, pentru care nu-i pot face plata cuvenită.

Vă rog să mă iertați că v-am vorbit cu atîta stăruință de lucrurile acestea. La Dv. sunt convins că vor găsi mai multă pricepere și n-aș vrea să nu fi făcut totul din parte-mi pentru bunul mers al Dicționarului și în aceste vremuri cu atît de mari încordări.

Rog să faceți ca și tipografiile lor să dea zor corecturilor pentru fasciculele în curs de imprimare.

Rugîndu-vă să primiți expresiunea celor mai alese sentimente de desăvîrșită prețuire, rămîn al Dv. prea devotat, Al. Procopovici.

34. *Mult Stimat Domnule Profesor,*

Împrejurarea că în repetite rînduri mi-ați acordat un sprijin prețios și hotărîtor, mă încurajează să Vă scriu, găsindu-mă într-o situație în care cuvîntul și aprecierea Dv. ar putea fi decisivă. Aflu din ziare că la Academia de Arte Frumoase din București e vacantă catedra de Istoria Artelor și în consecință am înaintat cîte o cerere, întovărășită de un succint memoriu de titluri și lucrări, Rectoratului acelei Academii precum și Direcțiunii Învățămîntului Superior din Ministerul Culturii Naționale. Cu toate că nu prevăd concurenți cu drepturi superioare, caz în care firește că voi renunța fără nici o șovăire, mi-e totuși teamă că cererea mea, fiind departe de țară, să nu rămînă neobservată. Această eventualitate ar putea fi înlăturată printr'un cuvînt al Dv. în limita încrederii ce binevoiți a-mi acorda. Cu privire la această încredere îmi amintesc zilnic că am o îndatorire și față de Dv., personal și față de înaltul institut al Academiei Române: ajutorul material și moral ce mi s'a acordat acum un an și jumătate, prin atribuirea subvenției triennale „C. Chiru“ pe anul 1940, în vederea realizării unei Istorii a artei în România. Avusesem intenția să înaintez un referat Onor. Academiei Române despre starea în care se găsește lucrarea, dar pe urmă am renunțat în speranța că voi putea prezenta în curînd manuscrisul primului volum. Redactarea definitivă a mers însă mult mai încet de cît mi-am închipuit, deoarece înmănunchierea întregului material a deschis o serie de probleme noi, pe care am încercat să le desleg cel puțin în parte. Nădăjduiesc astfel să duc ceva mai departe rodnicile cercetări și concluzii de pînă-acum, între care studiile Dv ocupă un loc atît de însemnat. Totodată s-au sporit dimensiunile lucrării peste așteptările mele. În momentul de față am terminat cu redactarea definitivă a capitolului despre arhitectură, începînd din veacul al XII-lea pînă la anul 1525, cuprîzînd în limita posibilității, între materialul din Transilvania, Muntenia și Moldova, atît românesc cît și săsesc și maghiar. Acest capitol reprezintă circa 400 de pagini de mașină. Celelalte capitole, despre sculptură și pictură, sunt în curs de redactare și ele vor trebui întregite cu studiul privitor la actele minore (orfreverie, miniaturi și broderii liturgice). Totodată mă străduiesc ca nici conținutul să nu fie mai prejos. Dacă voi avea ocazie să vii în țară, fie și numai pentru un timp mai scurt, am să-mi permit să vă prezint partea definitiv redactată. La împlinirea acestei dorinți am trebuit să renunț, pînă acum de nenumărate ori. Au trecut doi ani de cînd nu am mai putut părăsi Roma și nu am beneficiat de niciun fel de concediu. Din vină au fost împrejurările generale, iar în anul din urmă schimbările în Direcțiunea Școlii, interval în care munca și răspunderea au rămas aproape exclusiv în sarcina mea. Drept răsplată însă mi-a comunicat D. Prof. (S.) Lambrino că, în conformitate cu noua lege, voi fi reconfirmat ca „secretar administrativ“, ceea ce echivalează cu o degradare. De unde pînă acum, în calitate de „secretar permanent“, am fost și sunt încă al doilea factor în conducerea Școlii, iar în absența îndelungată a directorilor am îndeplinit de drept și de fapt postul de locțiitor

de director, mi se pune acum în vedere locul al treilea, cu atribuțiuni exclusiv administrative. Dar despre acest lucru nu mă plîng, dacă voi reuși să mă înapoiez în țară, la catedră, avînd de aci înainte posibilitatea să consacrez tot timpul meu exclusiv cercetărilor științifice, la adăpost de nesfîrșitele preocupări mărunte dar esențiale pentru asigurarea bunului mers al unei administrațiuni.

Cu nădejdea unor zile mai liniștite și cu profundă recunoștință pentru ajutorul pe care sînt sigur că mi-l veți acorda, vă rog să primiți, D-le. Profesor, expresia devotamentului și al înaltei stime și considerațiuni ce vă păstrez, Virgil Vătășianu.

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VIII, Scrisoare, Academia di Romania, Roma, 4. XI. 1941, nr. 198498

35. *Stimate Domnule Lapedatu,*

Am avut o mare bucurie cînd am aflat că ați venit ca Președinte la Comisiunea Monumentelor Istorice pe care o cunoașteți mai bine de cît oricine. Vă rog să mă scuzați dacă nu am venit la ședința la care m-ați convocat. Sunt suferind de astmă și nu îmi este cu puțință ca să ies din casă cînd e ger sau umezeală prea mare. Apoi mai e și auzul meu care e foarte slăbit și nu îmi mai permite ca să iau parte cu folos la un consiliul sau la o consfătuire. De altfel nu sunt decît pentru puțin timp în București din cauza greutății comunicațiilor în timpul iernii, căci altfel stau la țară. Voiam ca să vă rog în privința ultimei mele lucrări care este supt tipar și să publică în „Buletinul Comisiunii“. Cred că v-o fi comunicat D (V.) Brătulescu despre aceasta: E un rezumat al conferințelor ce am ținut în 1937 la Paris, la Ecole de Hautes. Etudes, invitat de Dl Gabriel Millet pe care îl văzusem la Congresul de arte bizantine de la Roma în anul precedent. Subiectul este vechea artă religioasă a Munteniei, e o condensare a lucrărilor mele de analiză și clasificare cuprinse în cele patru volume ce mi le-a publicat Comisiunea. Planșele ce însoțesc această expunere sunt grupate în 30 de tablouri pe epoci și pe tipuri de biserici, spre a permite cititorilor ca să îmbrățișeze dintr-odată o anume chestiune sau o parte a unei anumite epoci. Aceste planșe sunt gata tipărite la Marvan încă de acum un an și mai bine și vă rog foarte mult ca să cereți un exemplar spre al examina. Mai rămîne de tipărit textul care a fost bătut la mașina de scris tot la Marvan și pe care l-am corectat și semnat. Vă rog să fiți așa de bun a-l cere Dlui Brătulescu spre al citi. Fiindcă nu am o inițiere specială în chestiunile de istorie, m-am gîndit că ar fi bine ca textul meu să fie supus Comitetului de redacție al Buletinului spre a fi revăzut de oameni competenți în istorie spre a corecta greșelile ce sunt expus a face în această materie. Cînd trăia bietul Nicolae Iorga, Domnia Sa îmi corecta întotdeauna la urmă textul meu, înainte de a-l da la tipar. Știu că „Buletinul Comisiunii“ e la zi cu publicarea fasciculelor așa că lucrarea mea ar putea fi publicată în acest an dacă veți crede de cuviință și dacă bugetul permite.

Fiindcă sunt la București pînă în luna martie cînd voi pleca la țară, v-aș fi foarte recunoscător dacă s-ar putea tipări textul meu pînă atunci căci l-aș putea corecta foarte ușor, pe cînd mai tîrziu cînd nu voi mai fi în București va fi mult mai greu din cauza greutății comunicațiilor atît poștale cît și feroviare. Spre că lucrarea de care vă vorbesc, va avea aprobarea Dv., căci ea constituie de fapt un „manual” condensat al arhitecturii noastre vechi din Muntenia cu ilustrații alese printre cele mai reprezentative, grupate cît mai sistematic, cu atît mai multe date și note explicative. Apoi lucrarea fiind scrisă pe franțuzește ea poate fi de folos tuturor arheologilor din lume care să întresează de arta țării noastre. Sper că nu veți găsi vreun inconvenient ca ea să fie dedicată ca omagiu d-lui Gabriel Millet care s-a ocupat mult și să ocupe încă cu arta noastră. Acum cîțiva ani Comisiunea noastră îi a trimis o foarte frumoasă serie de clișee diapositive după capodoperele tezaurului de la Putna, cerute chiar de D-sa în vederea unei lucrări ce o pregătea încă de atunci. Vă rog să credeți că îmi pare rău că nu mai pot lua parte la ședințele Comisiunii, și că sunt foarte doritor de a vă fi încă de folos într-un fel sau într-altul. De aceea vă rog să mă utilizați și ceea ce voi putea face, voi face cu multă plăcere, căci îmi place să lucrez și nu pot sta neocupat. Ca să vă o dovedesc, vă comunic D-stră personal că de anul trecut m-am acupat să fac, după cărțile regretatului nostru coleg G. Balș, un rezumat similar și paralel (pentru Moldova) cu acel de care v-am vorbit mai sus. Lucrările pregătitoare ale acestui studiu sunt destul de înaintate, textul mai trebuie redactat; ilustrațiunile sunt în parte grupate pe tablouri și pe epoci: ele sunt alese dintre cele publicate de Balș.

Lucrarea ar fi tot pe franțuzește, natural după ideile lui Balș; rolul meu ar fi numai de a aduna și presenta materialul. După ideia mea publicația s-ar face în „Buletinul Comisiunii” ca omagiu al ei în amintirea colegului nostru plecat prea devreme dintre noi. Vă rog foarte mult să fiți așa de bun a mi comunica dacă aprobați această idee a mea, căci aș lucra cu mai mult curaj dacă ar fi așa. Am vrut să mai fac ceva acum cîțiva ani cînd eram încă la Serviciul de arhitectură al Comisiunii și obținusem chiar o autorizație-recomandatie a regretatului nostru președinte de atunci, pentru prelații și preoții din regiunea Hunedoarei unde voiam ca să fac releveurile detaliate și fotografiile după bisericile românești de zid despre care a scris dl (V.) Vătășianu. Ar fi fost începutul unei lucrări asupra arhitecturii noastre din Ardeal. Mă bizuiam că voi putea în timpul verii să iau cu mine pe dl Vasile Moiescu, conductorul de la Serviciul Comisiunii, un foarte bun desenator specializat de mine în releveuri și totodată și excelent fotograf. Dar a trebuit să renunț la proiectul meu căci atît dl Moiescu cît și eu, am fost prea ocupați în proiectul meu căci atît dl Moiescu cît fost scos la pensie și au venit timpuri tot mai grele... Și totuși ar trebui făcut ceva pentru arhitectura noastră din Ardeal. Știu că sunt multe biserici de lemn relevate, unele din Munții Apuseni, altele din Maramureș, unele de dl Grigore Ionescu, altele de dl Horia Teodoru. Mai știu că și G. Balș făcuse o serie de releveuri de biserici de lemn din Moldova asupra cărora voia să facă o publicație. Poate că printre

arhitecții mai tineri s-ar găsi unul care să studieze paralel bisericile de lemn din diferitele provincii românești spre a analiza caracterele generale și a explica deosebiriile dintre ele... ar fi foarte interesant și folositor. Voiesc să vă mai comunic că în ce privește *Inventarul monumentelor istorice* am făcut un început; întrucât acest punct a fost dela 1908 în programul Comisiunii în lunile de iarnă când e mai puțin de lucru, am pus pe arhitecți să facă liste de biserici mai vechi de 1830—40, pe județe. S-a întocmit asemenea liste pentru vre-o 5—6 județe mai importante: Ilfov, Prahova, Muscel etc.; pentru fiecare din aceste județe sunt câte 200—300 monumente istorice, luate după „Anuaarele Casei Bisericii“, ale episcopilor etc. și după *Dicționarul geografic*. Listele arată comunele, hramul, data zidirii, ctitorul etc.; cred că aceste liste ar putea servi ca punct de plecare; ele se găsesc prin dosare în anii (1935—37). După ideea mea s-ar fi putut cere de la mitropolii și episcopii, prin personalul lor care e desigur mai în curent, liste similare, spre a controla pe care Comisiunii și după acest control s-ar fi putut tipări aceste liste și distribui autorităților bisericești spre a cunoaște că *Nimic nu să poate mișca la bisericile de pe care liste fără aprobarea Comisiunii*. O altă încercare ce am făcut-o în ultimii ani, dar fără mult succes, fiind că personalul era prea ocupat, a fost de a obține de la arhitecți ca atunci când fac lucrări de conservare la vre-un monument mai de seamă, să adune datele mai importante, releveuri, schițe, fotografii și o mică descriere spre a fi publicate în „Buletin“ așa cum să făcea înainte vreme. Astfel s-a publicat micul dar foarte bunul studiu al Dlui Șt. Balș asupra bisericii Sf. Elefterie din București. Altele, mi se pare, că nu s-au publicat (Desigur că ați observat că de mulți ani arhitecții nu mai publică aproape nimic în „Buletin“). Am mai încercat ca să obțin de la Dl Ion Mihail, pictorul Comisiunii, o lucrare, chiar restrînsă, asupra unei chestiuni oare care privind pictura noastră veche, la alegerea Dsale. Ar fi fost un început și să știe că primul pas este cel mai greu de făcut. Într-adevăr e păcat ca un om cu talent, avînd bune conștiințe în chestie și așezat în situația excepțional de favorabilă de a putea vedea și revedea mereu, deci de a putea studia pictura noastră bisericească, să nu profite de acest enorm avantaj spre ași aduna observațiile, a și le coordona spre a scoate din ele ceva.

Orice alt pictor care ar avea dorința de a se documenta ar fi împiedecat de greutatea și de costul drumurilor și singurul care poate, nu face...

Îmi dau bine seama că dacă nu aș fi avut norocul de a fi arhitect al Comisiunii și dacă nu aș fi văzut atîtea monumente de zece și de douăzeci de ori, nu aș fi putut face lucrarea mea; de aceea rămîn mult recunoscător Comisiunii fiind că a înțeles entuziasmul meu tineresc, cu care am descoperit unul cîte unul frumoasele noastre monumente care mi au fost atît de dragi și că m-a încurajat *întotdeauna*. Voiesc a mai atrage atenția asupra bisericii m-rii Tismana, unde s-au făcut oarecari lucrări în ultimul timp prin dl arh. E. Costescu. Pentru mine e unul dintre acele monumente care trebuiește încă studiat, fiind că

e *singurul* care nu și-a spus pînă acum secretul. În ce privește planul, cred că chestiunea e principal deslușită. Am publicat un plan ipotetic în unul din tablourile ultimei mele lucrări care să găsește încă la Marvan și care cred că să apropie de planul inițial dela origine, dar în ce privește arhitectura exterioară eu cred că cea mai mare parte din ce se vede astăzi e din veacurile XVII—XVIII. Așa că ar trebui cercetări amănunțite și foarte precaute cari sper că vor da la iveală lucruri interesante asupra arhitecturii din veacul al XIV-lea (în cari să găsesc și elemente sîrbești). Dar punctul cel mai interesant este planul cu pronaosul păstrat și mai larg de cît naosul, acest plan este absolut românesc și nu s-a găsește nicăieri în alte părți decît la noi și anume la biserica episcopală de la Curtea de Argeș, la Cozia, Bălteni, Cotroceni, Hurez, Mitropolia din București, mănăstirea Văcărești și altele, Eată clar că arhitectul lui Radu I-iu a găsit de atunci și dintr-o dată un plan de biserică absolut original care nu seamănă cu nici un altul din aceea epocă. Să fi fost Nicodim? Nu cred, fiind că acesta fiind sîrb, ar fi utilizat un plan sîrbesc ca la Vodița, Prislop sau Cozia. Logic este să fie un român căci planul e românesc. Eată misterul! Mai este o chestiune care sper că să va limpezi și ea o dată. Sunt 28 ani de cînd a murit arhitectul Lecomte de Noüy (1914) și arhiva cu biblioteca lui au rămas de atunci inaccesibilă oricui la Fundațiunea Carol I unde a fost depusă. Cum de sigur această arhivă trebuie să conțină documente dintre cele mai interesante, mai ales pentru Comisiunea Monumentelor Istorice și că acele documente și-ar avea loc firesc în Buletinul Comisiunii trebuie să sperăm că peste 2 ani cînd acele documente vor intra în domeniul public că ele vor revine de drept Comisiunii, pînă atunci nu cred că s-ar putea ajunge la vreun rezultat fiind dat omul care stă în capul acelei Fundațiuni și cu care fiecare se ferește ca să aibă a face. Un mare regret mă cuprinde la gîndul că nu am cunoscut acele documente cari vor aduce de sigur multă lumină asupra unor chestiuni de mare importanță: nu cunoaștem dispozițiile de la origină a bisericii Sfîntu Dumitru din Craiova nici a vechii mitropolii din Tîrgoviște, a căror releveuri se găsesc în sigur în arhiva lui Lecomte de Noüy care era un om foarte meticulos și bine documentat. Ne cuprinde mirarea cînd ne gîndim că o instituție culturală a cărei menire este de a răspîndi știința, împiedecă din contra cunoașterea unor documente prețioase din motive egoiste (acest cuvînt este de sigur prea blajin).

Vă rog să scuzați, stimate D-le Lapedatu această prea lungă scrisoare. M-am crezut dator a vă arăta ca Președinte al Comisiunii, stadiul în care să aflau, atunci cînd am părăsit serviciul, cele mai importante dintre chestiunile ce interesează Comisiunea. Totodată am vrut ca să vă rog ca să mi dați ajutorul și sprijinul Dv. pentru a putea termina publicarea „manualului“ meu care stă în suferință. În acest scop Vă mai rog încă odată ca să fiți așa de bun a lua cunoștință de textul și de planșele, ce sunt gata tipărite. Nu știu dacă planșele tipărite sunt puse în siguranță la Marvan?? Primiți vă rog, Stimate D-le Lapedatu, încredințarea sentimentelor cele mai respectuoase și cordiale.

Al D-vs. devotat, N. Ghica. P. S. Am scris Dlui Brătulescu în privința lucrării dar Dsa nu mi-a răspuns.

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, III, Scrisoarea, București, str. Sevastopol 10, 10. I. 1942, nr. 197759.

36. *Mult Stimat și iubite D-le Lapedatu,*

Am primit broșura cu interesanta scrisoare a lui C. Negri și mulțumesc călduros, deși cu mare întârziere din cauză că am fost mereu bolnav ba de una, ba de alta, ca bătrînii, mai ales într-o iarnă prea lungă și friguroasă ca aceea ce s-a încheiat pe la noi de-abia acum în Maiu! Cînd scrisoarea lui Baligot de Beyne către Negri, mă gîndeam cu părere de rău că nu s-a găsit nici un student dela școala română din Paris, care să cerceteze unde vor fi rămas hîrtille acestui vrednic secretar a lui Cuza Vodă, căci el avea gîndul să alcătuiască o istorie a Românicii, și prin urmare trebuie să fi lăsat destul material despre țara noastră. Despre Emil Picol, secretarul lui Carol I, dl. Georgescu-Tistu a publicat un studiu foarte interesant.

Cînd voiu putea veni la București am să-ți aduc un manuscris vechiu românesc din Ardeal, pe care mi l-a încredințat venerabilul Șt. Cacovean din A. Iulia, cu speranța de a i se publica la Academie notița lui asupra acestui manuscris. În valvîrtejul mutării grăbite a cărților mele din București, cînd cu disgrațierea mea, acest manuscris a fost pus într-o ladă, pe care de-abia acum am cercetat-o!

Cu cele mai devotate sentimente, G. T. Kirileanu.

■ BARSR. S. Coresp., Fond al. Lapedatu, IV, Scrisoarea, Piatra Neamț, 16. V. 1942.

37. *Mult Stimat Domnule Profesor,*

După cîțiva ani de muncă am reușit să duc la bun sfîrșit opera grea de clasare a întregului material documentar de la Biblioteca Centrală din Blaj. Cele aproape 700 dosare pe care le-am orînduit cuprînd nespuse de prețioase date referitor la viața și activitatea politică, națională și culturală a Românilor din Ardeal, din a doua jumătate a secolului XIX.

O parte din acest material l-am utilizat la redactarea următoarelor materiale: *Țipăii Blajului, T. Cipariu și Astra, Procesul Pronunțamentului de la 1868, Corespondența lui A. Sever cu I. M. Moldovan și cu D. Moldovan, fost consilier aulic. Legăturile lui T. Cipariu cu I. Mureșan. Mitropolitul Șuluțiu și cauza națională*, lucrări care așteaptă să fie publicate. Nu știu, poate unele din ele — pe lîngă bunăvoința Dv — ar putea vedea lumina tiparului chiar în publicațiile Academiei — Secția Istorică. Alt mult material stă cules și pregătit pentru redactarea unor noi lucrări, pentru vremuri mai pacifice și de liniște.

De cumva vedeți că vreuna din aceste lucrări s-ar putea tipări la Academie — vă rog să-mi comunicați pentru a da manuscrisul să fie bătut la mașină.

Mulțumindu-vă, vă rog să primiți asigurarea deosebitei mele stime, Al Dv. Ștefan Manciulea.

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, V, Carte poștală, Blaj, 17. V. 1942, nr. 198072.

38. *Mult Stimate Domnule Profesor,*

Cercetările mele asupra lui Bălcescu m-au pus în contact cu mai multe scrisori ale lui Ion Ghica către marele istoric. Scrisori încă nepublicate, datează din 1849—1850, pe când Ghica era la Constantinopol și reprezintă răspunsurile acestuia la scrisorile lui Bălcescu, publicate deja în *Amintiri din pribegie*.

Ele conțin date noi asupra unor personaje din țară și străinătate, precum și asupra evenimentelor epocii. În plus unele din ele anunță povestitorul din cunoscutele scrisori de mai târziu.

Poate ar fi locul ca aceste prețioase scrisori să fie publicate în *Memoriile secțiunii istorice ale Academiei*. Lucrarea, cuprinzând o introducere, textele și notele necesare n'ar depăși 90—95 pagini, tipărite în 8. Textele ar urma să fie publicate în întregime, atât pentru interesul lor cât și al faptului că deși în parte cifrate am reușit să descifrez toate pasagiile. Manuscrisul este aproape complet gata și depinde de hotărârea pe care o veți lua Dv. pentru a vi-l trimite.

Primiți, vă rog, domnule Președinte, asigurarea întregii mele considerații, Gh. Zane.

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VIII, Sorisoarea, Iași, 27. X. 1942, nr. 198521.

N. Red.: Pe scrisoare Al. L. notează: Să trimită manuscrisul.

39. *Mult Stimate și iubite Domnule Lapedat și D-le Președinte,*

Vă rog să-mi dați voie a vă oferi primul exemplar al lucrării mele cele noi pe care o primesc chiar acum de la Comisiunea Monumentelor Istorice. Îmi fac din aceasta o plăcere și e și o datorie fiindcă D-stră mi-ați dat ajutor și sprijin pentru a o scoate din încurătură în care zăcea de ani de zile. După cum ve-ți vedea ea se adresează mai mult „ochilor“ așa cum cred că se cuvinte unei lucrări de arhitectură; de aceea am căutat a o înfățișa din punct de vedere „grafic“ adică prin sistematizarea planșelor și prin gruparea lor pe epoci și pe tipuri de monumente, fiindcă cred că așa se poate judeca mai bine evoluția formelor în timp. Eu consider această lucrare ca rezultatul final al celor patru volume de studii și analiza ce au procedat-o și pe cari tot Comisiunea Monumentelor Istorice mi le a publicat.

De sigur că lucrarea mea nu are pretenția de a fi ceva definitiv dar este prima care dă o vedere de ansamblu despre vechea arhitectură din „Țara Românească. Dați-mi voe ca să vă rog, Dle Președinte ca să bine-voiți a transmite Onor CMI sincerele mele mulțumiri precum și recunoștința mea pentru ajutorul ce întotdeauna mi l-a dat. Regret că din cauza auzului meu nu-mi mai este cu puțință a lua parte la ședințele Comisiunii, însă amintirile cele mai frumoase ale vieții mele rămân strâns legate de anii când am servit-o.

Mulțumindu-vă odată, stimate Dle Lapedatu, pentru ajutorul ce mi l-ați dat, nu numai acum dar întotdeauna, vă rog să primiți încredințarea sentimentelor mele cele mai alese.

Al D-stră votat, N. Ghica Budești. B. S. Lucrarea similară pentru Moldova despre care v-am scris, este gata. Dar pe timpurile acestea grele nu știu dacă s-ar putea tipări! Dl general (R.) Rosetti mi a dat o indicație care ne ar putea fi de folos, mi s-a spus că Serviciul de propagandă a Guvernului publică multe lucrări de ordin cultural. M-am gândit că să mă adresez Dlui Al. Bădăuți de care îl cunosc. Dar nu voi face nimic înainte de a vă vorbi pentru a lua de la Dv. aprobarea și a cere concursul dacă credeți că e bine. N. G. B.

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, III, Scrisoare, București, 7. XII 1942, nr. 197760

40. *Mult Stimat D-le Profesor,*

Institutul de Geografie de pe lângă Universitatea din Sofia ar dori să facă unele schimburi cu Academia Română, avînd nevoie de multe cărți pentru seminarul lor. Oferă în schimb publicații de-ale lor cari cred că la noi lipsesc. V-aș rămîne recunoscător și extrem de îndatorat dacă ați putea interveni ajutînd cu acele studii de cari au nevoie să poată pătrunde aci.

Din parte-mi socotesc că orice carte românească ce vine aci e un ciștig pentru noi.

Am îndrăznit să vă rog știind că sunteți gata să sprijiniți asemenea legături și mai ales să ajutați în lucrul lui de apropiere științifică româno-bulgară pe fiul colegului D-voastre dl Prof. N. Velichi dela Galiți.

Mulțumindu-vă încă odată vă rog să primiți salutărilor mele. Respectuos, Prof. C. N. Velichi

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VIII, Scrisoare, Sofia, 13. III. 1943, nr. 198501

47. *Frate Alexandre,*

Vorbind la Padova despre S. Bărnăuțiu, Alex. P. Ilarian și Iosif Hodos, cred că ar fi potrivit să ducem din partea Ardealului în dar pentru Universitatea la care au studiat ei, cite un tablou al fiecăruia. Știu

că la Academia noastră se găsesc foarte reușite portrete ale lor. De aceea te rog să-mi telefonezi la Sibiu (976) dacă crezi că e posibil să se pregătească la București copiile necesare pînă în preajma plecării noastre, ori să se caute a le procura cumva la Sibiu, unde nu va fi tocmai ușor, a le găsi pe toate trei.

În așteptarea răspunsului grabnic, te salut cordial

Ioan Lupăș

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, IV, Carte poștală, Brașov, str. Deaului 3, 8. V. 1943, nr. 197926

41. *Mult Stimat Domnule Secretar General,*

Îndrăznesc prin aceste rînduri să vă aduc la cunoștință că am făcut o cerere adresată Dlui Președinte al Academiei Române, pentru a mi se închiria de la 15 februarie la 15 martie toate sălile Dalles. Nu numai că e prima oară că fac o astfel de cerere, dar mi-ar fi imposibil să realizeze în alt local expoziția de pictură ce am hotărît, pentru că am aproape 200 de lucrări și *absolut Toate*, sunt compoziții inspirate din operele scriitorilor români.

Nu cer toate sălile Dalles ca o cinste pentru mine, dar ca o cinste pentru literatura românească și pentru gîndul poezilor cu bogata lor imaginație, care m-a inspirat și pe mine. N-am uitat pe nimeni. Nici pe cei din trecut, nici pe cei de azi. Voi avea astfel și compoziții istorice, și religioase, și romantice și lirice, după gîndul fie-căruia.

Mai mult de jumătate din lucrări mai sunt de terminat. Am pentru aceasta la dispoziție opt luni, dar nu aș putea începe lucrul intens, decît dacă aș fi asigurată că voi avea aceste săli. Pregătirea expoziției nu se rezumă numai la pictură, dar și la executarea ramelor, pentru care trebuie de acum făcută comanda. Eu îndrăznesc să mă pun sub protecția Domniei Voastre, odată ca secretar general al Academiei, odată ca inspirator al uneia din compoziții (Din zilele de cădere ale lui Mihai Viteazul...), pentru că eu am nevoie să fiu protejată contra Dlui G. Oprescu, care nu ar aștepta decît să refuze cererea mea. Mi s-a spus că toate cererile pentru Dalles, se rezolvă la Domnia Sa.

În cazul acesta, eu nu aș avea nici o posibilitate de răușită. Eu nu știu dacă prin libertatea ce mi-am luat de a scrie D. Voastre, nu am depășit cumva marginile unei îngăduințe în care am nădăjduit, în care caz v-aș ruga să mă iertați, și să nu rețineți decît gîndul meu de a fi dorit o apropiere plastică între literatură și pictura română.

Vă rog, să Primiți, Dle Secretar General, asigurarea înaltei mele prețuiri, Olga Greceanu

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, III, Scrisoare, 18. V. 1943, nr. 197774

42. *Prea mult Stimată Domnule Ministru,*

Nu pot spune emoția cu care am primit înștiințarea că mi s-au acordat pentru expoziție toate sălile Dalles. Am văzut și semnul că e o stea și pentru mine, dar mai prea sus de toate am văzut o bunăvoință a D-nei Voastre, pe care aproape că nu mi-o pot explica. Bunăvoință e prea puțin spus: eu văd muncă, trudă, luptă, chibzuință, căci nimeni n'a obținut nici o dată, ceea ce am obținut eu prin generozitatea sufletească a D. Voastre. Nădăjduiesc să răușesc o expoziție demnă de încrederea ce mi-ați acordat. Lucrările ce am de acum înainte de executat, vor fi de sigur mai însuflețite ca cele de pînă acum. Mie să-mi permiteți să vă ofer cîteva din lucrările mele, ca să să-mi adaug tot mie o mulțumire de a le ști în casa D. Voastre.

Vă rog să primiți Dle ministru, toată recunoștința mea, și cele mai distinse salutări.

Olga Greceanu

■ BARS, S. Cresp., Fond Al. Lapedatu, III, Scrisoare, 3. VII. 1943, nr. 197775

43. *Mult Stimată Doamnă,*

Cum s-ar fi putut, cunoscînd caracterul și scopul expozițiunii ce intenționați a înfățișa publicului românesc și avînd posibilitatea, să nu satisfac, cu grăbire, dorința Dv de a vă pune la dispozițiune sălile Fundațiunii Dalles?

Ași fi lucrat contra conștiinței și datoriei mele de secretar general al instituțiunii, chemate să promoveze, înaintea tuturor, sub toate formele și prin toate mijloacele, progresul și afirmarea literelor și artelor, dacă așa fi făcut altfel.

Afară de aceasta, vă rog să credeți că, ori cît de departe am sta de lumea Dv., a artiștilor, avem totuși posibilitatea să apreciem meritele lor și să distingem chiar între aceste merite. Ori, în această privință, Dv. stați pe primul plan al unor asemenea aprecieri și distincțiuni. De aceea așteptăm cu toată încrederea expoziția a cărei organizare vă preocupă așa de mult. Odată deci cu cele mai bune urări ale mele de succes, vă rog să primiți calde și recunoscătoare mulțumiri pentru frumosul și prețiosul dar ce ați binevoit a-mi face. A fost, aseară, cînd nu-am întors dintr-o scurtă călătorie, o nespusă bucurie pentru mine să găsesc pe masa mea de scris, admirabilele Dv. publicațiuni.

Cu respectuoase omagii, sunt și rămîn al Dv. de obligat, Al. Lapedatu

■ BARS, Fond Al. Lapedatu III, Scrisoare (către Olga Greceanu), București, 5. VII. 1943, Academia R., nr. 197835

44. *Onorate domnule Profesor,*

Comitetul de inițiativă pentru săparea cetăților dacice din Munții Sebeșului — sub formă nouă cu mîna de lucru studentescă și școlară și accentuînd mai ales latura educativă a problemei — vă roagă să binevoiți a lua parte la inaugurarea săpăturilor, Duminică, 5. sept. cr., la Costești. Dacă nu puteți veni la această dată — vă vom primi cu aceeași dragoste la oricare dată, în cursul lunii Septembrie.

I. Conea

■ BARSR, S. Manuscrise, Fond. Al. Lapedatu, II, Scrisoare, București, 1. IX. 1943, nr. 197632

N. Red.: Scrisoare cu antetul respectiv, adresa București, Calea Victoriei 57. Comitetul era compus din: Gh. I. Brătianu, C. Daicoviciu, dr. Sabin Manuilă, I. Conea, Mircea Vulcănescu, col. Gabriel Gheorghiu, Anton Golopenția.

45. *Iubite Dle Lapedatu,*

Am primit broșura cu discursul de recepțiune al d-lui Brătianu și cu răspunsul Dv., trimisă mie din ordinul Dv. Am recitit cuvintele cu care l-ați întâmpinat pe Gh. Brătianu cu plăcere mare, găsind în ele o luminoasă și vibrantă confirmare a prețuirii mele pentru el, de cînd i-am citit cele dintîi lucrări și de cînd am avut cel dintîi contact personal cu d-sa. Dar am rămas tot atît de încîntat de ideile despre rostul Academiei și al moștenirii lui N. Iorga, pe care le-ați așezat în pragul carierii lui academice.

Îmi îngăduiți însă să vă mulțumesc și pentru emoția care mi-a mișcat sufletul, citind astăzi în „Universul“ rîndurile de binefăcătoare duioșie pe care le-ați închinat memoriei lui Leonte Moldovan.

Am expediat astăzi pe adresa Dv. două exemplare din „*Daco-romania*“ X, unul pentru Dv., celălalt rog să aveți bunăvoința de a-l prezenta Academiei.

Chestiunea transformării Muzeului în institut văd că întîrzie. E păcat de orice zi pierdută, care altfel ar putea aduce mari îndreptări și înlesniri pentru lucrările Muzeului și ale *Dicționarului* în deosebi. Nu mă îndoiesc însă că în cele din urmă propunerile mele vor găsi toată înțelegerea la cei care trebuie să hotărască asupra lor, mai ales fiind sprijinite de Dv.

Deunăzi am citit în ziare numele ale vreo cîtorva zeci de profesori secundari cărora li s'au acordat gradații de merit. Printre ei nu se găsea și dl Tarnavski, deși la direcțiunea învățămîntului normal din minister se știe bine că ar merita-o (subl. A. L.), chiar dacă n-ar fi fost propusă și ca a recompensă pentru micșorarea veniturilor lui pe urma mutării sale în serviciul *Dicționarului* dela Cernăuți la Sibiu.

Toate acestea nu vor împuțina zelul nostru închinat lucrărilor de redactarea *Dicționarului*, așteptînd răbdători ca să ni se dea posibilitatea de a face mai multe.

Râmiile cu cele mai alese salutări și cu toată vechea și statornica mea prețuire și recunoștință, al

Dv. devotat,

Al. Procopovici

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VI, Scrisoare, antet Muzeul Limbii române, Sibiu, 24. IX. 1943, nr. 198343

46. *Prea Stimată și Scumpe Domnule Lapedatu,*

Am dorit cu mult drag să ne putem vedea. Noi am suferit greu. Bombardamentul din 4 aprilie, ne-a distrus tot ce aveam la Hotelul Splendid, și acum ne cumpărăm încetul cu încetul, cele de absolută nevoie. Sufletește ne ținem curajul, cu ... amîndouă mîinile. Sper să pot veni, pe la Dv., la Măgurele, în curînd.

Acum, vă aduce această scrisoare, părintele diacon (I.) Barnea, doctor al facultății de teologie din Atena și diacon al bisericii noastre din Berlin. De la Berlin, a trebuit să plece, fiindcă împrejurările impun o reducere de personal, acolo. Părintele a rămas însă, în bugetul Ministerului, și la dispoziția Patriarhiei. Înalț P. Sfințitul dorește să ajute pe Părintele Barnea, dîndu-i posibilitatea să lucreze într-un post unde să fie folosite cunoștințele sale științifice și rîvna sa. Vă roagă Înalț Părea Sfințitul, fiindcă l-am rugat și eu, să-i găsiți un loc la Comisiunea noastră.

Eu te rog mult, din partea mea, cu convingerea că dobîndim un om de merit și priceput.

Aștept cu nerăbdare să vă văd. Vă doresc sănătate și împlinirea gîndurilor pe care le avem cu toții pentru țară.

Al Dv, cu cel mai iubitor

I. D. Ștefănescu

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VII, Scrisoare, Pasărea, 1 iulie 1944, nr. 198463

47. *Mult Stimată Domnule Președinte,*

Am onoarea a vă raporta următoarele: Am început din nou lucrările arheologice la cetatea dacică din jurul Costeștilor cu niște sume, rămase din anul trecut „Comitetului de inițiativă“. Mi s-au dat 700.000 lei — ceea ce nu e deloc mult în asemenea vremuri. Universitatea din Sibiu deasemenea a dat 200.000 lei. Dl Rector (H.) Hulubei a promis și el 200.000 lei. În 9 iulie s-a deschis iarăș tabăra tineretului, la dorința „Comitetului“ Dv. urma să primiți o invitație specială prin dl (I.) Conea... Oaspeții „mari“ n-au prea fost, afară de dl Rector (I.) Ha-

teganu și Hulubei. A mai fost dl (I.) Maniu cu câțiva prieteni ai d-sale. În tabără avem acum vre-o 22 de tineri, elevi de liceu și studenți de la Universitatea din Sibiu (9) și București (3). E pe cale să se formeze o Asociație „Prietenii cetăților dacice“. Vom vedea ce va ieși. Se desighează de pe acum oarecare divergențe de păreri și conflicte pe chestia competențelor. „Comitetul“ (recte Conea și sateliții lui) ar vrea să-și ia atribuții în materie de săpături arheologice pe care nici Comisiunea Monumentelor Istorice, nici eu, sau alt arheolog nu le poate admite.

Dl. Gh. Brătianu, în numele căruia se lucrează, el figurînd în fruntea celui „Comitet“, *nu cred* să aibă cunoștință despre aceasta. Aș îndrăzni să vă rog ca, ocazional, să-l înștiințați și pe dl Gh. Brătianu despre aceste încercări care desigur nu sunt în vederile lui și nici nu vor duce la bun sfîrșit. În ori ce caz, pentru mine nu există alt scop decît săparea și studierea cetăților. Am insistat și insist ca acel Comitet să fie completat cu persoane competente (președintele CMI, directorul Muzeului de antichități).

Toate necazurile sunt din pricină că Statul nu dă bani pentru săpături acelor care sunt chemați, ci unui „Comitet“ format ad-hoc, care face ce vrea (din 4.600.000 de lei căpătați de comitet de la stat, numai 700.000 lei s-au dat în acest an pentru săpături, restul: tot ce vreți).

Comisiunea ne va da ceva? În curînd vă vom trimite un memoriu comun în privința cetăților dacice, semnat de mine, dl. (VI.) Dumitrescu și R. Vulpe de la Iași. Vă rugăm foarte mult să ne sprijiniți și aprobați propunerile.

C-tin Daicoviciu

■ BARS, S. Manuscrise, Fond Al. Lapedatu, II, Scrisoare, Costinești, 14. VII. 1944, nr. 197681

48. *Dragă Nene Sandule*

Iar vin cu o rugăminte. Toți bibliotecarii Universităților țării se mișcă spre a-și recăpăta drepturile acordate lor prin legea din Mai 1942 (asimilare cu corpul didactic), drepturi pierdute după abia un an, la 18 oct. 1943, prin modificarea legii sub același regim. Daicovici mi-a făcut o scrisoare către Iorgu Iordan, care-i membru în Comisia pentru „revizuirea actelor ilegale și reprimării nedreptăților“, instituită de Minister acum vre-o două săptămîni. Te rog foarte mult, dă cuiva să ducă scrisoarea lui Iorgu Iordan.

Ți-ași fi foarte recunoscător dacă ai putea pune și d-ta o vorbă pe lângă Papacostea. Memoriul Bibliotecii noastre a fost înaintat de către Rectorat Ministerului la 29 nov., cu nr. 2974/1944.

Multe, multe mulțumiri. Abia așteptăm Crăciunul, să te avem între noi ceva mai mult timp. Să vii sănătos, Ion Mușlea.

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, V, Scrisoare, Sibiu, 11. XII. 1944, nr. 198163

49. *Mult Stimat și iubite Domnule Lapedatu,*

Am avut onoarea a vă trimite o carte *Pictura* pe care am scris-o. Multe și documentate cărți au fost scrise în străinătate despre acest subiect, însă aproape toate au fost opere unor literați ce nu pot avea cunoștințele tehnice a unui profesionist care se exprimă mai puțin frumos, dar este mai ușor înțeles și cu mai mult folos, de către pictor. Desigur că cunștința este mare, a se apuca de o asemenea lucrare deoarece este nevoie pentru a scrie așa ceva, cu folos, a fi în același timp, pictor, sculptor, savant fizician, chimist, optician, scriitor etc. etc., calități ce cu greu să pot întâlni la un singur om. Totuși am îndrăznit să o fac, de oarece am fost mereu rugat de numeroșii mei elevi și fiind absolut sigur că îndeplinesc o faptă merituoasă, dacă reușesc a împărtăși cunoștințele mele pictorilor și meseriașilor de artă. Era absolută nevoie de a se avea o asemenea carte, rezultatul unei munci îndelungate, a unei vieți, care va avea urmări mari în dezvoltarea exercitării meșteșugului; cu cele arătate de mine, multe generații de aci încolo se vor servi cu folos.

Cer iertare dacă sunt nevoit a mă lăuda cu merite excepționale, căci această carte conține descrieri de tehnice cu totul necunoscute, și ca de obicei meritele netrămbițate rămân neștiute. Am trăit toată viața ca un om retras și de accia n'am avut parte de toate avantajele acelor care au acaparat bani, slujbe și premiile mari, ce și le dădeau reciproc, cu reclame sgomotoase, nefăcînd parte din clica lor. Și astfel și munca mea pe terenul cultural, nu vorbesc de activitatea mea artistică, care putea să fie văzută în expoziții, ci de mare munca mea depusă cu înființarea de căminuri culturale în jud. Dorohoi la Târnauca „Căminul Principele Nicolae“ și la Molnița jud. Dorohoi „Căminul Artur Verona, care a luat ființă grație activității neobosite a D-lui Radu Giurgiuvanu. Cred a avea și unele drepturi, a revendica pentru munca mea ce am depus-o la înființarea Academiei Libere de Pictură acum 24 de ani în urma, cînd am fost solicitat de mulți artiști tineri și bătrîni a preda cursuri, ceiace am făcut în modul cu totul gratuit: Circa 120 elevi din toate clasele sociale; i-am interesat în așa fel, că veneau la cursuri, între alții și mașiniști de la locomotive, taxatori de tramvai. — numai pentru a satisface dorința lor de a lucra. Eram foarte mîndru de rezultatele obținute, cu mijloace modeste. Majoritatea premiilor la Saloanele Oficiale au fost date elevilor mei expozanți.

Deși activitatea mea nu era oficială, totuși ministrul artelor de atunci în 1922, repozatul Oct. Goga, mi-a trimis o adresă de mulțumire pentru activitatea deosebită, prin care recunoștea meritele mele de a fi îndepărtat pe mulți din popor, de apucături rele, interesîndu-i pentru chestiuni de artă.

Cît de necesară era apariția cărții „Pictura“ se vede din faptul că la punerea în vitrinele librăriilor a primelor volume, ediția a fost epuizată; atît pictori cît zugravi s-au năpustit asupra lucrării.

I. P. S. Patriarh Nicodim a avut bunăvoință a dispune editarea acelei cărți la Institutul Biblic și cu mare dificultate, grație concursului

foarte prețios a Dlui Prof. I. D. Ștefănescu, în timpuri așa de grele, timpărirea a fost realizată.

Pentru munca mea, eu ca autor am avut un câștig foarte modest și de aceia am avut nădejdea, încă din Nov. trecut, a mă adresa Academiei Române, care poate va găsi de cuviință a mă onora cu un premiu, Dl Prof. Ștefănescu m-a asigurat că se va interesa de această chestiune și eu la rîndul meu m'am permis a-ți adresa cîteva rînduri D-tale. Acum am aflat că la Academie nu există decît neînsemnate premii (Năsturel) în bani pentru lucrări scrise în chestiuni de artă. Totuși aș dori, dacă se poate să fiu onorat de Academie cu un premiu și cît privește partea bănească, nu ar strica cu nimic să primesc chiar o modestă sumă — în aceste timpuri așa de grele.

În această carte „Pictura“ am descris și tehnice cu totul necunoscute căci am norocul să găsesc o traducere din limba elenă, a unui manuscris din Biblioteca Vaticana, despre o ciudată tehnică a frescului, unde se aplica pe tencuiala de var proaspăt un strat subțire de ulei de in. Probabil că multe lucrări de la Pompei au fost executate în această tehnică fresco greco-roman. Procedul acesta, cu totul necunoscut a fost încercat de mine, practic, cu elevii mei și a dat rezultate foarte frumoase; el este mai puțin costisitor și are mari posibilități de dezvoltare în pictura monumentală. Trebuie să insist asupra descrierii a diferitelor tehnici și mai cu seamă a materialului cu care pictorul lucrează. În această privință este de necrezut ce ignoranți sunt artiștii astăzi, atît aci cît și în străinătate. Aci în țară nici n-au ocazie să fie luminați, căci la Școala de Arte Frumoase, deși au avut profesori excelenți, nu există un curs despre materiale. Și la profesioniști zugravi tot așa constatăm că nu știu nimic, căci bătrînii meșteri au dispărut și sunt înlocuiți cu antreprenori de lucrări.

Rog să mă ierți, dacă am plictisit prea mult cu explicațiile despre activitatea mea necunoscută și cu rugămintea de a ține seama de cele care pot avea merite speciale. Nu pot veni în persoana la Dta din cauza durerilor mari de reumatism și rog a primi salutările mele cele mai distinsse, Artur Verona.

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VIII, Scrisoare, București, Bd. Lascăr Catargiu 45, 4. VI. 1945, nr. 198506

50. *Dragă Nene Sandule,*

Aflu din ziare că mult discutatul „Consiliu Național de cercetări științifice“, despre care am vorbit de vreo două ori și împreună — a luat ființă. Nu-mi pot da seama, dincît am citit, despre treaba ce va face, dar mă gîndesc dacă cu ajutorul lui nu s-ar putea ameliora oare situația Arhivei și a mea personală?

După cît îmi amintesc, dl Gusti se gîndea să cuprindă și „Arhiva de folclor“ între serviciile cu care va lucra Consiliul. Nu știu care e părerea Academiei (Secției Literare) în această privință, eu însă m-aș bucura

dacă Arhiva ar fi luată și ea în combinație (fonduri pentru cercetare pe teren și pentru publicații), iar personalul ar fi retribuit omeneste.

Deocamdată n-aș dori să se pună chestiunea unei mutări a Arhivei la București, dar cu vremea și dacă noua organizație s'ar dovedi serioasă, ar fi chiar bine să se ajungă la acest lucru.

Ceeace te rog e să vorbești, dacă poți, cu dl. Gusti, cât mai grabnic cu putință, ca nu cumva să omită Arhiva din planul inițial sau să se angajeze cu altcineva.

Te rog pentru aceste lucruri, de o parte pentru că știu cât de rău stă Academia cu fondurile, de alta pentru că perspectivele dela Biblioteca sunt tot mai puțin semne. Încă o rugăminte: În Arhiva protopopească dela Sfintu Nicolae — Brașov am găsit o ciornă a protopopului Iosif Barac, datată 15 martie 1884, prin care trimitea (prin intermediul lui Titu Maiorescu) manuscrisele tatălui său, poetul popular Ion Barac-Academiei.

Scrisoarea cuprinde afirmații interesante, pe care aș vrea să le controlez și să public rezultatele cercetărilor. Manuscrisele lui Barac sunt de mult la Academie: le-a studiat și <Ion> Colan și <G. B.> Duică. Niciunul nu amintește însă de interesanta scrisoare a fiu-său, cu care au fost trimise.

De aceea te rog mult pune pe cineva să o caute la cancelarie Academiei și să-mi copieze scrisoarea propriu zisă (nu și lista manuscriselor). De asemenea și adresa Academiei no 2159 din 19 VIII 1893, prin care i se cereau protopopului manuscrisele taică-său.

Îți mulțumesc dinainte pentru toate și trimit cele mai bune urări, Al d-tale devotat, Ion Mușlea.

<P. S.> Aud că nu te încumeți să te arunci pînă aici de Crăciun și să ne faci bucuria de a petrece sărbătorile cu noi. Poate că tot să te răzgîndești... ori te-a speriat așa de rău ultimul drum cu rapidul?

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, V, Scrisoare, Cluj, 12. XII. 1945, nr. 198167

51. *Scumpe coleg,*

Cum văd toate speranțele mele de a vă vedea înaintea de ce căldura soarelui să înlocuiască căldura cărbunilor, sunt spulberate. Rămîn la Butoiești în conacul comisului Ion Butoi, moșul meu după mamă, privind la valea înălbită de zăpadă a Motrului; singur cu gîndurile mele, care din nefericire, colorate de împrejurările zilei, sunt puțin trandafirii.

Dar cum sunt de neam de la țară, timpul nu joacă pentru mine un rol însemnat. Vor trece și zilele aceste cum au trecut multe altele peste mine. De murit n-am să mor așa ușor, cu toate că mi-a prevestit moarte bunul nostru coleg Lucian <Blaga>!

Regret numai că nu sunt la Academie pentru a tempera puțin iluziile exagerate care se pun în miliardul acordat cercetărilor științifice. Am destulă încredere însă, că alții mă vor înlocui, — și încă cu mai mult

succes decît l-aş fi putut avea eu. Pe aici pe la noi, mare zăpăceală. Bieţii săteni nu ştiu ce să mai creadă. Perechea de boi a ajuns la două milioane de lei! Prezul, prozaicul praz, de care-şi băteau joacă gospodarii se vinde cu 1200 lei firul...

Tutun nu se mai găseşte, aşa că nici narcoticul pentru alinarea suferinţelor nu mai stă la dispoziţia omului de la ţară.

Bună şi fericită constituţie mintală trebuie să aibă Victor Slăvescu, dacă are încă speranţe de îndreptare.

Mulţumesc călduros, că deşi lipsesc din Bucureşti, mi-aţi trimis lemne şi alte provizii. Mi-au fost foarte utile, fiindcă eu deşi sunt plecat a rămas fiica mea, care are pe soţul ei Vlad Giroveanu judecător de instrucţie la Tribunalul Ilfov şi nu poate părăsi Bucureştiul. Eu sunt obligat să le dau întreţinerea, — aşa că m-aţi ajutat foarte mult. Am trimis vorbă ca să se plătească tot ce sunt dator din pensie.

Te rog arată colegilor din parte-mi sentimentele de prietenie ce le păstrez dimpreună cu urările de anul nou, iar d-ta primeşte o cordială strângere de mînă. Devotat, C. Rădulescu Motru

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, III, Scrisoare, Butoieşti, 29. XII. 1945, nr. 198373

52. Domnule Preşedinte,

Asupra lucrărilor arheologice executate în cursul verii lui 1945, am onoarea a vă face următorul raport:

Singura sumă ce a stat la dispoziţia Institutului de Studii Clasice a Universităţii Regale Ferdinand I din Cluj sau a mea pentru lucrări arheologice au fost cei 500.000 de lei primiţi de la Comisiunea Monumentelor Istorice.

Această sumă modestă ne-a permis să lucrăm timp de cca 14 zile în regiunea cetăţilor dacice din judeţul Hunedoara, în cursul lunii Septembrie:

Activitatea în cursul acestor 2 săptămîni s-a desfăşurat în două direcţii:

a) s'au desăvîrşit anumite lucrări de desvelire la ruinele cetăţii dacice dela Costeşti, lucrînd cu cca. 6—10 oameni timp de vreo 10 zile (plata unui lucrător pe zi era de 4500 de lei).

b) s-au cercetat mai multe puncte din regiunea (unele la 25—30 km. depărtare de Costeşti), pentru verificarea urmelor romane sau dacice semnalate de localnici (în această excursie am fost însoţit de un asistent al Institutului).

Am reuşit, într-adevăr, să descopăr în regiunea aceasta noi aşezări dacice şi romane, necunoscute până acum de către arheologi. Ele vor completa datele numeroase ce le avem despre aşezările daco-romane ale acestui interesant ţinut, date ce vor fi publicate în curînd în cuprinsul unei monografii topografice ce pregătesc despre acest colţ de ţară dacică.

Terminînd acest prea scurt raport, țin să vă mulțumesc, Domnule Președinte, pentru suma ce ne-ați pus-o la dispoziții și vă rugăm să binevoiți a ne rezerva prin bugetul Comisiunii Monumentelor Istorice pe anul 1946/7, o sumă de cel puțin zece milioane lei, pentru ca lucrările din acest an să poată fi și mai variate și mai rodnice.

Primiți, vă rog, Domnule Președinte, asigurarea deosebitei mele stime.

C. Daicoviciu

Domnule Președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice

București

■ Arh. CMI — S. Trans., Fond 1945

53.

... De venit la București nu știu dacă-mi va mai fi cu putință. Întîi este sănătatea șubredă, căci am pășit în al 75 lea an! Al doilea este greutatea transportului căci numai autobusul dus și întors costă peste 100000 lei, iar pensia mea este mare și lată 60000 lei pe lună! Așa dar numai cu gîndul mai pot fi la vechii și bunii prieteni, pe care-i rog să mă ierte că-i necăjesc une ori cu lipsurile mele de hrană sufletească. Aș dori un exemplar din comunicarea Dlui Em. Bucuță despre G. Vîlsan. Oare se va găsi cineva să-l comemoreze așa frumos și pe V. Bogrea la împlinirea a 20 de ani de la moarte? Vechiu și devotat prieten,

G. T. Kirileanu

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, IV, Scrisoare, P. Neamț, 27. III. 1946, nr. 197828.

N. Red.: Îi cere lui Al. Lapedatu să facă demersuri pentru aducerea la Aca-demie a *Pomelnicului* de la Bisericanî (aflat la Durău) și pe care mitrop. Irineu refuză să-l dea. Opinia să i se facă o copie.

54. *Iubite Coleg,*

Știindu-mă la țară, vei fi crezînd, desigur, că stau fericit la răcoare, privînd din foisorul conacului spre lunca Motrului, pe cînd colegii mei ard în cuptor pe străzile Bucureștilor pentru a veni la ședințele de vineri ale Academiei. Nu mă ferici de loc, iubite coleg! Pronia cerească mi-a trimis la Butoiești, aceiași căldură, dacă nu mai mare, ca aceea de la București. De mai bine de o săptămînă este atîta secetă, că recolta porumbului începe a fi amenințată, — și dacă nu va fi porumb anul acesta, cum a lipsit și anul trecut, regiunea Olteniei va trece prin o adevărată calamitate. Să nădăjduim însă că norocul Românului ne va ajuta.

Ce vești mai aveți dela colegul (D.) Gusti? Eu am scris la New York nepotului meu Radu Irimescu să-l secondeze în toate încercările. Numai că, cu cât reflectez mai mult la întreprinderea lui, cu atât mă încredințez că este foarte greu de realizat.

Am la New York și pe un fost colaborator și elev al meu A. Manoil, care lucrează la un dicționar Englez-Român. I-am scris colegului (Th.) Capidan să-i expedieze ceva cărți de la Academie, de specialitate. Te-aș ruga și pe Dta să-i dai o mână de ajutor. Lui Capidan i-am dat și adresa lui A. Manoil (380 Riverside, Orise, N. Y, 25, N).

Ce se aude cu suplimentul de pensie ce hotărîse guvernul să-l dea ca ajutor pentru lucrări științifice; 200000 lei pe lună? A fost o vorbă, sau a fost ceva serios.

Te-aș ruga să amintești și dlui Șt. Pop, să nu facă uitată comunicarea mea de la 16 mai. Eu prepar deocamdată, altă comunicare pentru septembrie în care dau rezultatele cercetărilor de Psiho-Metrice asupra populației românești și care se continuă în momentul acesta, la laboratorul de Psihologie din București, de echipa subvenționată de Consiliul Național de Cercetări Științifice sub conducerea conferențiarului Nestor.

Te rog cînd ai un moment liber, răspunde-mi cîteva rînduri. Devotat, C. Rădulescu Motru

■ BARSR, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VII, Scrisoare, Butoiești, 5. VII. 1946, nr. 198375

55. *Iubite Domnule Lapedatu,*

Mulțumesc călduros pentru bunele cuvinte de amintire trimise prin dl Ionescu și pentru ultimul volum din „*Anale*“, din care voi putea lua cunoștință de greutățile anilor 1943—45. Poștala din 3 august, în care-mi scri despre credința lui I. Bianu că la urmă toate manuscrisele ajung la Academia Română, mi-a adus în minte atîtea propuneri refuzate ce-i făceam pentru achiziții de prețios material cultural. Așa bunăoară n-a vrut să dea 7000 lei pentru întreaga corespondență a lui Hasdeu cu învățații străini. N-a vrut să cumpere importante documente și manuscrise rămase de la Narcis Crețulescu asupra mănăstirii Neamțului. Cu mare greutate a cumpărat prin mine trei documente dela Mihai Viteazul (pentru mănăstirea Neamț). Mă tem că toate acestea s-au pierdut în timpul celor două războaie. De cîte ori răsfoiesc exemplarul meu din catalogul manuscriselor Academiei Române zîmbesc cu amărăciune cînd văd nota mea marginală din volumul I, pag. 361 unde-i publicată o notă a lui I. Bianu despre un manuscris „care nu s-a putut cumpăra“. Și eu am notat: *Zgîrcenie* dăunătoare culturii!

Din toată inima doresc sănătate întregii familii și sînt cu vechi sentimente prietenești,

G. Kirileanu

La pagina 189 din „*Anale*“ văd că-i vorba de alcătuirea unui indice la cele 10 volume de *Istoria Românilor* în limba franceză de la N. Iorga.

Bine ar fi să se facă *indice* și la cele 10 volume în limba română, căci astfel opera e moartă.

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, IV, Scrisoare, Piatra Neamț, 9. IX. 1946 (ultima), nr. 197829

56. *Dragă Alexandre,*

Am primit ieri pachetul cu cărți dela Academie și cele câteva rinduri dela tine, care mi-au făcut mare plăcere. Mai ales că îmi puneai în vedere, pentru luna August, că vei veni și tu. În preajma celor șaptezeci o întâlnire a noastră s-ar asemana poate acelor întâlniri când veneam în tinerețe la Brașov și chiar din prima zi te căutam și tu mă puneai la curent cu tot ce se întâmplase dela ultima noastră întâlnire.

Toamna e cel mai frumos anotimp aici. Poate vii în Septembrie dacă în August nu s-a putut. Îți zic dar la revedere cu bine

Sextil (Pușcariu)

■ BARS, S. Coresp., Fond Al. Lapedatu, VI, Carte poștală, Bran, 15. IX. 1946, nr. 198352

57. *Stimate domnule Lapedatu,*

Nu văd ziare românești și trăiesc atât de izolat că nu știu cine este actualmente președintele Academiei Române. Încercător în vechea și mult folositoare tradiție îmi închipui că d-vs continuați a fi Secretar General. De aceea am adresat plicul pe numele Dv.

Din rapoartele mele se poate vedea limpede problema „Coloana Traiană”. Se poate însă mai puțin bănui situația mea personală, care este gravă. O familie de patru persoane care de câteva luni trăiește din împrumuturi și vânzarea de bunuri personale.

Ce vom face mâine? Nu știu.

De ce n-am plecat? N-am avut și nu am vizele, repetat cerute pentru întoarcerea în țară și nici suma necesară de repatriere. Călătoria se plătește în dolari efectivi!? Sunt multe complicațiile în zilele de acum. În septembrie trecut, de la cei mai autorizați membri ai guvernului român am avut asigurări formale că pot rămânea liniștit la Roma. Ce s-a întâmplat nu știu, dar în octombrie mi-a fost transmisă o telegramă că sunt rechemat, iar de la 1 Septembrie, adică de mai bine de șase luni, n-am mai primit leafa. Diferiți lectori și profesori în misiune în Italia au primit în ultimele luni lefurile sporite.

Am scris rapoartele-dixi et salvami.

Dar sunt atât de tulburat când îmi văd familia în jurul meu încît și mâine am pleca, numai să ajungem în țară. Fie pîinea cît de rea [...]

Nu știu dacă cineva își mai amintește de mine și nu știu cui să mă mai adresez.

Vă rog să credeți în vechile mele sentimente și să fiți sigur de mult devotatul Emil Panaitescu

■ BARSR, S. Coresp., Fond. Al. Lapedatu, VI, Scrisoare, Roma, Viale Parioli 43, 10. III. 1947, nr. 198268

58. *Stimate Domnule Profesor Al. Lapedatu, la Academia Română*

Dorind de a nu întârzia, ca anul trecut cu sugestia referitoare la prof. *Emil-Mihai Brancovici*, din atmosfera festivă a celor două zile de praznic și al Bisericii și al Țării și al Familiei, Vă prezint părerea de mai jos, cu o propunere nouă, bună, cred, de a fi mijlocită de Academia Română.

„*Debuisset pridem!*“ [...] Este vorba de inginerul *Traian Vuia*, pe care îl cunosc încă din Banat, apoi dela Paris, din epoca primelor sale experimentări întru realizarea zborului mecanic, în care a și reușit, între cei dintâi ai lumii. Alături de încercări din cele mai grele, Providența a păstrat în cursul veacurilor, și asemenea daruri cu totul excepționale, și cu care noi, în modestia, în umilința noastră uluită de lupta, aproape continuă, pentru nevoile existenței neconținut amenințate, aproape că nu știu ce să începem, unde să le așezăm în sfioasa noastră colibă smerită, mereu bătută de vânturi. Providența ni l-a dăruit. Destinul nu l-a ținut în viață. Dar noi l-am uitat. „*Iam tempus monet*“. *Să ne grăbim a-l fixa în conștiința Neamului proclamându-l membru de onoare al Academiei Române.*

Îmi reproșez că, după ce am avut norocul de a-l fi cunoscut pe acest precursor al aviației astăzi biruitoare și de aș fi rămas în legătură de prietenie cu dînsul, nu ma făcut mai de mult propunerea aceasta, despre care am mai vorbit și altora. De altcum, în conferințele mele de la Vălenii de Munte în fiecare an figura subiectul „*Traian Vuia și Aurel Vlaicu*“.

L-am oferit și Ateneului Român, dar am fost refuzat, neprimind nici măcar un răspuns de bună-cuviință.

Mărturisesc, că soarta unui realizator pe plan mondial, cum a fost *Traian Vuia* și care totuși a putut rămâne uitat de ai săi, a fost deseori consolatoare pentru mine care, la distanța convenită, am reușit a rămîne total și definitiv ignorat cu silințele mele și de autorități, și de opinia publică. [...]

Prof. C. Nedelcu

■ BARSR, S. Coresp., Fond. Al. Lapedatu, V, Scrisoare, (antet Casa Școalelor și a Culturii Populare, Direcția înzestrării didactice și culturale), 21—22. V, 1947, de ziua eroilor, nr. 198209

AL. LAPEDATU (1876—1950) ET SES CONTEMPORAINS

(Résumé)

L'auteur présente dans un étude sur les lettres sélectionnées du Fond Al. Lapedatu (BARSR) et de l'Archive de la Commission des Monuments Historiques — La Section pour la Transylvanie (MITCN) les plus représentatifs moments relatif à l'activité de cet historien militant, personnage d'élite, académicien et marquante personnalité de la vie scientifique et politique roumaine, Al. Lapedatu (1876—1950).

Situé sur les onorifiques emplois et dignités, ministre de cultes et des artes député et sénateur, président et secrétaire général de l'Académie Roumaine, président de la Commission des Monuments Historiques — La Section pour la Transylvanie (1921—1940) et puis président de la Commission des Monuments Historiques (1940—1947) Al. Lapedatu a joué un rôle important dans l'histoire culturelle — scientifique roumaine. La corespondance avec des éminentés personnalités de la vie académique, universitaires, culturelles et politiques (1921—1947) éclaire une série d'actions et d'événements. La valeur documentaire de cette corespondance est semnificative surtout pour les chercheurs scientifiques d'histoire culturelle. Les Signataires des lettres confirment — par leur démarche — l'opinion que Al. Lapedatu a été un esprit constructif, militant par action pour la prospérité de son pays. Ils reconnaissent ses mérites et s'adressent à lui pour la résolution de leurs doleances culturelles. Le fait les plus d'entre les données de référence sont devenues ultérieurement documents de culture augmente la valeur scientifique de cette corespondance et contribue à une mieux présentation de l'époqu illustrée.